

جمهوری اسلامی ایران
معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور

مبانی طراحی و راهنمای اجرای سازه‌های کنترل فرسایش جلد دوم

دستورالعمل و ضوابط فنی طراحی و اجرای سکو بندی

نشریه شماره ۲-۴۵۰

سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
معاونت آبخیزداری
دفتر طرح ریزی و هماهنگی

معاونت نظارت راهبردی
دفتر نظام فنی اجرایی

[http:// www Frw.org.ir](http://www.Frw.org.ir)

[http:// tec.mporg.ir](http://tec.mporg.ir)

بسمه تعالی

ریاست جمهوری

معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور

شماره:	۱۰۰/۵۶۶۱۴
تاریخ:	۱۳۸۸/۶/۲۲

موضوع:

مبانی طراحی و راهنمای اجرای سازه‌های کنترل فرسایش - جلد دوم: دستورالعمل و ضوابط فنی طراحی و اجرای سکوبندی

به استناد آیین‌نامه استانداردهای اجرایی طرح‌های عمرانی، موضوع ماده (۲۳) قانون برنامه و بودجه و در چارچوب نظام فنی و اجرایی کشور (مصوبه شماره ۴۲۳۳۹/ت/۳۳۴۹۷ هـ مورخ ۱۳۸۵/۴/۲۰ هیأت محترم وزیران)، به پیوست نشریه شماره ۲-۴۵۰ دفتر نظام فنی اجرایی، در چهار جلد با عنوان «مبانی طراحی و راهنمای اجرای سازه‌های کنترل فرسایش - جلد دوم: دستورالعمل و ضوابط فنی طراحی و اجرای سکوبندی» از نوع گروه سوم ابلاغ می‌شود.

دستگاه‌های اجرایی، مهندسان مشاور، پیمانکاران و عوامل دیگر می‌توانند از این نشریه به عنوان راهنما استفاده کنند و در صورتی که روش‌ها، دستورالعمل‌ها و راهنمای بهتری در اختیار داشته باشند، رعایت مفاد این بخشنامه الزامی نیست.

عوامل یاد شده باید نسخه‌ای از دستورالعمل‌ها، روش‌ها یا راهنماهای جایگزین را به دفتر نظام فنی اجرایی ارسال کنند.

امیرمنصور برقی

معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور

اصلاح مدارک فنی

خواننده گرامی

دفتر نظام فنی اجرایی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور، با استفاده از نظر کارشناسان برجسته مبادرت به تهیه این نشریه کرده و آن را برای استفاده به جامعه مهندسی کشور عرضه نموده است. با وجود تلاش فراوان، این اثر مصون از ایرادهایی نظیر غلطهای مفهومی، فنی، ابهام، ابهام و اشکالات موضوعی نیست.

از این رو، از شما خواننده گرامی صمیمانه تقاضا دارد در صورت مشاهده هرگونه ایراد و اشکال فنی

مراتب را به صورت زیر گزارش فرمایید:

- ۱- شماره بند و صفحه موضوع مورد نظر را مشخص کنید.
 - ۲- ایراد مورد نظر را به صورت خلاصه بیان دارید.
 - ۳- در صورت امکان متن اصلاح شده را برای جایگزینی ارسال نمایید.
 - ۴- نشانی خود را برای تماس احتمالی ذکر فرمایید.
- کارشناسان این دفتر نظرهای دریافتی را به دقت مطالعه نموده و اقدام مقتضی را معمول خواهند داشت. پیشاپیش از همکاری و دقت نظر جنابعالی قدردانی می‌شود.

نشانی برای مکاتبه: تهران، میدان بهارستان، خیابان صفی‌علی‌شاه، مرکز تلفن ۳۳۲۷۱، دفتر نظام فنی اجرایی

Email: tsb.dta@mporg.ir

web: <http://tec.mporg.ir/>

پیشگفتار

منابع طبیعی به عنوان بستر حیات و توسعه پایدار کشور، متعادل کننده اکوسیستم و پشتوانه بخش کشاورزی است. ولی این منابع به دلایل گوناگونی از جمله افزایش جمعیت و کمبود اراضی و منابع آب دچار تخریب شده‌اند.

آبخیزداری به عنوان یک اقدام مدیریتی به منظور حفاظت و استفاده صحیح و پایدار از این منابع طبیعی می‌باشد. یکی از اهداف اصلی آبخیزداری، کنترل فرسایش و جلوگیری از آن است زیرا عوامل فرسایش به طور طبیعی در حال تخریب لایه سطحی خاک است و در صورت تشدید فرسایش به علل مختلف، میزان آن بسیار زیاد و خسارت بار خواهد بود. آبخیزداری در حفظ و نگهداری و بهره‌وری صحیح از جنگل‌ها و مراتع، تامین آب سدها، کاهش رسوبات، کاهش خسارات ناشی از سیل و ... نقش دارد. اقدامات اجرایی آبخیزداری را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد که شامل اقدامات مکانیکی (سازه‌ای) و بیولوژیکی و بیومکانیکی (تلفیقی) می‌باشد.

اقدامات بیومکانیکی شامل احداث بانکت، تراس و سکو می‌باشد. که می‌توان گفت در سطح وسیعی از حوزه‌های آبخیز اجرا می‌شود و از این رو استفاده از ضوابط، معیارها و استانداردها در مراحل تهیه (مطالعات امکان‌سنجی) مطالعه و طراحی، اجرا، بهره‌برداری و نگهداری طرح‌های عمرانی به لحاظ توجیه فنی و اقتصادی طرح‌ها، کیفیت طراحی و اجرا و هزینه‌های نگهداری و بهره‌برداری، از اهمیتی ویژه‌ای برخوردار است. در همین ارتباط نیز نظام فنی و اجرایی کشور (مصوبه شماره ۴۲۳۳۹/ت ۳۳۴۹۷ هـ مورخ ۱۳۸۵/۴/۲۰ هیات محترم وزیران) به‌کارگیری معیارها، استانداردها و ضوابط فنی در مراحل تهیه و اجرای طرح و نیز توجه لازم به هزینه‌های نگهداری و بهره‌برداری در قیمت تمام شده طرح‌ها را مورد تاکید جدی قرار داده‌است.

معاونت نظارت راهبردی معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور با توجه به مراتب بالا و وظایف قانونی خود طبق ماده ۲۳ قانون برنامه و بودجه و آیین نامه استانداردهای اجرایی (موضوع قانون یاد شده) مصوب هیات محترم وزیران و طبق نظام فنی اجرایی کشور مصوب هیات محترم وزیران به شماره ۴۲۳۳۹/ت ۳۳۴۹۷ هـ مورخ ۱۳۸۵/۴/۲۰ نسبت به ضوابط و معیارهای فنی اقدام نمود. یکی از دستاوردهای برنامه یاد شده تهیه ضوابط و طراحی و اجرای سکو بندی می‌باشد.

متن اولیه در اداره ضوابط و استانداردهای معاونت آبخیزداری، سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری تهیه گردیده است و توسط مرکز تحقیقات حفاظت خاک و آبخیزداری و دفتر نظام فنی اجرایی مورد بررسی و تصویب قرار گرفت.

معاونت نظارت راهبردی بدین‌وسیله از کلیه عزیزانی که در تهیه این نشریه همکاری داشته‌اند و رهنمودها و حمایت‌های ایشان در به ثمر رسیدن نشریه حاضر موثر بوده است، سپاسگزاری و قدردانی می‌نماید.

امید است متخصصان و کارشناسان با ابراز نظرات خود در خصوص این نشریه ما را در اصلاحات بعدی یاری فرمایند.

معاون نظارت راهبردی

۱۳۸۸

مبانی طراحی و راهنمای اجرای سازه‌های کنترل فرسایش جلددوم: دستورالعمل و ضوابط فنی طراحی و اجرای سکوبندی

نشریه شماره ۲-۴۵۰

تهیه کنندگان:

- آقای مهندس بهمن چهر منوری، فوق لیسانس آبخیزداری
- آقای مهندس احمد صفاری، فوق لیسانس جنگل و مرتع

بازنگری و تکمیل متن:

- آقای دکتر حمید رضا صادقی، دکتری آبخیزداری، دانشگاه تربیت مدرس

بررسی و تصویب:

الف) معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری:

- آقای مهندس علیرضا دولتشاهی، معاون دفتر نظام فنی اجرایی
- آقای مهندس خشایار اسفندیاری، رئیس گروه آب و کشاورزی دفتر نظام فنی اجرایی

ب) سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور:

- آقای مهندس سید علیرضا بنی هاشمی، مدیرکل دفتر طرح ریزی و هماهنگی آبخیزداری و مجری طرح تهیه ضوابط و معیارهای فنی آبخیزداری و منابع طبیعی

- آقای مهندس محمد عقیقی، رئیس گروه ضوابط و استانداردهای معاونت آبخیزداری

ج) مرکز تحقیقات حفاظت خاک و آبخیزداری (گروه داوری):

- آقای دکتر عبدالرسول تلوری، دکتری آبخیزداری
- آقای دکتر جمال قدوسی، دکتری آبخیزداری
- آقای دکتر علی اکبر عباسی، دکترای هیدرولیک

در نهایت معاونت نظارت راهبردی بدین‌وسیله از کلیه عزیزیانی که اسامی ایشان در بالا ذکر شده، و بویژه جناب آقای دکتر **فرود شریفی**، معاون محترم وزیر و رئیس سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور، جناب آقای مهندس **محمد رضا شجاعی**، معاون محترم آبخیزداری، جناب آقای مهندس **نادر صنوبر** مدیر کل محترم دفتر آبخیزداری مناطق بحرانی و سیل خیز و جناب آقای دکتر **محمد حسین مهدیان**، مسئول محترم گروه داوری که رهنمودها و حمایت‌های ایشان راهگشایی ارزنده برای به ثمر رسیدن نشریه حاضر بوده است، سپاسگزاری و قدردانی می‌نماید. امید است متخصصان و کارشناسان با ابراز نظریات خود در خصوص این نشریه ما را در اصلاحات بعدی یاری فرمایند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	فصل اول - کلیات
۹	۱-۱- مقدمه
۹	۲-۱- تعریف سکو
۱۰	۳-۱- اهداف و اصول کاربرد
۱۲	فصل دوم- طبقه بندی سکوها
۱۲	۱-۲- طبقه بندی بر اساس شیب طولی
۱۲	۱-۱-۲- سکوهای افقی
۱۲	۲-۱-۲- سکوهای شیبدار
۱۲	۲-۲- طبقه بندی بر اساس شیب عرضی
۱۲	۱-۲-۲- سکو بندی با شیب طبیعی
۱۳	۲-۲-۲- سکو بندی با شیب مصنوعی
۱۴	۳-۲- طبقه بندی بر اساس نوع مصالح مورد استفاده
۱۴	۱-۳-۲- سکوهای خاکی
۱۴	۲-۳-۲- سکوهای سنگی
۱۵	۴-۲- بر اساس موقعیت آنها نسبت به سکوی اصلی
۱۵	۱-۴-۲- سکو های کناری
۱۵	۲-۴-۲- سکوهای جانبی
۱۶	۳-۴-۲- سکوهای مکمل
۱۶	۴-۴-۲- سکوهای حاشیه ای یا مرزی
۱۷	۵-۲- طبقه بندی بر اساس خروج آب
۱۷	۱-۵-۲- سکوهای بدون خروجی
۱۷	۲-۵-۲- سکوها ی با خروجی
۱۷	۱-۲-۵-۲- سرریزهای طبیعی
۱۷	۲-۲-۵-۲- سرریزهای مصنوعی
۲۱	۶-۲- طبقه بندی بر اساس کانال زهکشی
۲۱	۱-۶-۲- سکوبندی با کانال زهکشی
۲۱	۲-۶-۲- سکوبندی بدون کانال زهکشی
۲۲	فصل سوم- معیارهای طراحی
۲۲	۱-۳- انتخاب محل سکوبندی
۲۳	۲-۳- سکوهای افقی
۲۳	۱-۲-۳- تعیین فاصله سکوها
۲۳	۱-۱-۲-۳- فاصله عمودی بین سکوها
۲۳	۱-۱-۲-۳- فرمول Ramser
۲۴	۲-۱-۲-۳- فرمول Cox

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۳	۱-۱-۱-۲-۳ فرمول Ramser
۲۴	۲-۱-۱-۲-۳ فرمول Cox
۲۶	۳-۱-۱-۲-۳ فرمول USDA
۲۶	۴-۱-۱-۲-۳ فرمول پیشنهادی استرالیا
۲۷	۲-۱-۲-۳-۲ فاصله افقی بین سکوها
۲۷	۱-۲-۱-۲-۳-۳ تعیین فاصله بر اساس شیب اولیه زمین
۲۷	۲-۲-۱-۲-۳-۳ تعیین فاصله بر اساس عمق خاک
۲۷	۳-۲-۱-۲-۳-۳ تعیین فاصله بر اساس شیب نهایی زمین
۳۲	۳-۱-۲-۳-۳ تعیین سطح مقطع سکوها
۳۲	۱-۳-۱-۲-۳-۳ ارتفاع سکو
۳۳	۲-۳-۱-۲-۳-۳ عرض پایین ، عرض بالا و شیب کناره های سکو
۳۶	۳-۳-۳ سکوهای شیبدار
۳۶	۱-۳-۳-۳ فواصل بین سکوها
۳۶	۲-۳-۳-۳ شیب کانال
۳۷	۳-۳-۳-۳ تعیین سطح مقطع سکوها
۳۸	۴-۳-۳ تعیین ابعاد سر ریزها
۴۰	۱-۴-۳-۳ تعیین قطر سر ریزهای لوله ای
۴۰	۵-۳-۳ تعیین ابعاد سکوهای سنگی
۴۱	۶-۳-۳ تعیین ابعاد سکوهای خاکی
۴۳	۷-۳-۳ محاسبه خاکریزی
۴۳	۸-۳-۳ مساحت از دست رفته برای سکو بندی
۴۸	۹-۳-۳ منابع قرضه برای ساخت سکوهای خاکی
۴۹	فصل چهارم- برنامه ریزی و تهیه نقشه های اجرایی
۴۹	۱-۴-۳-۳ نقشه های توپوگرافی
۴۹	۱-۱-۴-۳ تعیین مرزهای دائمی
۴۹	۲-۱-۴-۳ تعیین موقعیت سکوها
۵۱	۲-۴-۳ تعیین حجم عملیات
۵۱	۱-۲-۴-۳ تعیین حجم عملیات سکوهای سنگی
۵۱	۱-۱-۲-۴-۳ تعیین حجم عملیات سنگی در سکوهای سنگی
۵۶	۲-۱-۲-۴-۳ تعیین حجم عملیات خاکی در سکوهای سنگی
۵۹	۲-۲-۴-۳ تعیین حجم عملیات در سکوهای خاکی
۵۹	۱-۲-۲-۴-۳ تعیین حجم خاکبرداری و خاکریزی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۶۰	۲-۲-۲-۴- تعیین عملیات سر ریزها (خروجی ها)
۶۲	۳-۴- تعیین هزینه عملیات
۶۲	۱-۳-۴- تعیین ساعت کار عملیات خاکبرداری و خاکریزی
۶۳	۲-۳-۴- تعیین هزینه عملیات سنگی
۶۴	فصل پنجم - ساخت سیستمهای سکوبندی
۶۷	فصل ششم - نگهداری سیستمهای سکوبندی
۶۷	۱-۶- روشهای نگهداری و بازدید
۶۷	۱-۱-۶- بررسی نیازهای مرمتی پس از وقوع رگبارها
۶۸	۲-۱-۶- بررسی نیازهای تعمیراتی پس از عملیات زراعی
۶۸	۳-۱-۶- بررسی نیازهای مرمتی سالانه
۶۸	۲-۶- شیوه های نگهداری
۶۸	۱-۲-۶- نگهداری سیستم سکوبندی بوسیله بخش دولتی
۶۸	۲-۲-۶- نگهداری سیستم سکوبندی بوسیله بخش نیمه دولتی
۶۹	۳-۲-۶- نگهداری سیستم سکوبندی بوسیله بخش خصوصی
۷۰	منابع مورد استفاده

فهرست شکل ها

شماره و عنوان	صفحه
۱- سکوبندی سنگی با شیب طبیعی (شیب پایدار در اثر فرسایش)	۱۳
۲- سکوبندی با شیب مصنوعی (خاکبرداری و خاکریزی)	۱۳
۳- سکوبندی سنگی با شیب مصنوعی (و خاکریزی)	۱۴
۴- نمای یک سکوی خاکی	۱۴
۵- نمای یک سکوی سنگی	۱۵
۶- موقعیت انواع سکوها	۱۶
۷- سرریز پلکانی (موقتی)	۱۸
۸- سرریز بدون مانع	۱۹
۹- نمای یک سرریز کانالی	۲۰
۱۰- نمای یک سرریز لوله ای	۲۰
۱۱- نمای یک سکو با کانال زهکشی	۲۱
۱۲- جزئیات مربوط به تعیین ارتفاع سکو	۳۳
۱۳- نمونه ای از سطح مقطع سکو	۳۴
۱۴- طراحی سکوی شیبدار	۳۷
۱۵- طراحی خروجی در سکو	۳۸
۱۶- پارامترهای مربوط به ارتفاع سکوها ی سنگی	۴۱
۱۷- پارامترهای مربوط به ارتفاع سکوها ی خاکی	۴۲
۱۸- وسیله ساده ترازبایی برای تعیین مسیر سکوها بر روی خطوط تراز	۶۶

فهرست جداول

شماره و عنوان	صفحه
۱- مقادیر تقریبی X در فرمول COX برای بارندگی متوسط	۲۴
۲- تعیین مقدار Y بر اساس نفوذپذیری و پوشش گیاهی	۲۴
۳- فاصله افقی سکوها - متر ($X = 0/4$)	۲۵
۴- فاصله افقی سکوها - متر ($X = 0/6$)	۲۵
۵- فاصله افقی سکوها - متر ($X = 0/8$)	۲۶
۶- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۳ درصد و عمق خاک زراعی ۲۰ سانتی متر)	۲۹
۷- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۳ درصد و عمق خاک زراعی ۳۰ سانتی متر)	۲۹
۸- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۶ درصد و عمق خاک زراعی ۲۰ سانتی متر)	۳۰
۹- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۶ درصد و عمق خاک زراعی ۳۰ سانتی متر)	۳۰
۱۰- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۸ درصد و عمق خاک زراعی ۲۰ سانتی متر)	۳۱
۱۱- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۸ درصد و عمق خاک زراعی ۳۰ سانتی متر)	۳۱
۱۲- شیب کناره های سکو با توجه به خاک	۳۴
۱۳- سطح مقطع سکو در شرایط مختلف	۳۵
۱۴- تغییر ابعاد در نقاط انحراف سکو	۳۶
۱۵- تعیین C در روش استدلالی	۳۹
۱۶- تعیین ابعاد سکوها ی خاکی بر حسب نوع خاک	۴۲
۱۷- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۱ متر)	۴۴
۱۸- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۱/۵ متر)	۴۵
۱۹- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۲ متر)	۴۵
۲۰- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۲/۵ متر)	۴۶
۲۱- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۳ متر)	۴۶

فهرست جداول

شماره و عنوان	صفحه
۲۲- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۳/۵ متر)	۴۷
۲۳- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۴ متر)	۴۷
۲۴- تعیین ابعاد گودال های قرضه در سکوهاى خاکی	۴۸
۲۵- طول سکوها در یک هکتار زمین سکوبندی شده بر حسب متر	۵۲
۲۶- حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب ($VI = 0/5$)	۵۳
۲۷- حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب ($VI = 1$)	۵۳
۲۸- حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب ($VI = 1/5$)	۵۴
۲۹- حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب ($VI = 2$)	۵۴
۳۰- حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب ($VI = 2/5$)	۵۵
۳۱- حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب ($VI = 3$)	۵۵
۳۲- حجم عملیات پی کنی در سکوهاى سنگی بر حسب متر مکعب در هکتار ($B = 0/8$)	۵۷
۳۳- حجم عملیات پی کنی در سکوهاى سنگی بر حسب متر مکعب در هکتار ($B = 1$)	۵۸
۳۴- حجم عملیات خاکبرداری و خاکریزی در سکوهاى خاکی بر حسب متر مکعب در هکتار	۵۹
۳۵- حجم عملیات مورد نیاز جهت احداث سر ریز بر حسب متر مکعب در هکتار ($V = 1$)	۶۰
۳۶- حجم عملیات مورد نیاز جهت احداث سر ریز بر حسب متر مکعب در هکتار ($V = 2$)	۶۱
۳۷- تعیین نفر روز کارگر برای عملیات پی کنی	۶۲
۳۸- تعیین نفر روز کارگر برای عملیات خاکریزی	۶۳
۳۹- تعیین نفر روز کارگر برای عملیات سنگ چین و بتون ریزی	۶۳

فصل اول - کلیات

۱-۱- مقدمه

امروزه انجام اقدامات حفاظتی آب و خاک به عنوان یکی از مبانی کلیدی آبخیزداری و زمینه دستیابی به بسیاری دیگر از اهداف طرح های جامع حوزه های آبخیز از ضرورت های اساسی در تعامل با اکوسیستم های مختلف است. پیشرفت دانش فنی آبخیزداری و تأمین امکانات لازم برای اجرای طرح های آبخیزداری، تنوع گسترده در اقدامات مختلف را منجر گردیده است.

استفاده از اراضی شیبدار به منظور اهداف کشاورزی در اغلب موارد با فرسایش شدید خاک و هدر رفت آن همراه است که پیش بینی تدابیر مناسب کنترلی از ضروریات می باشد. در اراضی شیبدار که به علت عدم کاربری مناسب زمین فرسایش خاک منطقه قابل توجه باشد از سکوبندی استفاده می شود. سکوبندی از دیر زمان در کشور ما متداول بوده و عمدتاً برای مقاصد مختلفی بکار برده می شد. در بعضی از مناطق زارعین برای تعیین حد و مرز زمین های خود از سکوهای سنگی و یا خاکی استفاده می نمودند البته در مناطقی این مرزبندی به وسیله سکو ها در جهت عمود بر شیب قرار گرفته و نمائی از سکوبندی را ایجاد نموده که مشابه عملیات رایج در آبخیزداری می باشد. اصولاً در منابع خارجی سکو بندی تحت عنوان پشته بندی^۱ یا پشته روی^۲ تراز ارائه شده است.

سکوبندی را می توان حدواسط بین تراس بندی^۳ و بانکت بندی^۴ از نقطه نظر تأثیر شیب در شکل زمین به حساب آورد. به این ترتیب که در سکوبندی به مرور زمان زمین شیبدار حالت پلکانی به خود گرفته در حالیکه در تراس بندی از همان ابتدا چنین وضعیتی ایجاد می گردد. واژه سکو در فرهنگ فنی آبیاری و زهکشی نیز تحت عنوان پشته^۵ آورده شده است.

سکوبندی نیز یکی از روش های معمول و بعضاً سنتی بوده که از عمومیت کافی در مجموعه اقدامات حفاظت آب و خاک برخوردار می باشد. از این رو تهیه دستورالعمل طراحی و اجرای آن دارای اهمیت است. در تدوین ضوابط طراحی و اجرا سعی گردیده است تا از استانداردهای موجود در کشور های توسعه یافته و در حال توسعه و همچنین از منابع علمی معتبر مختلف استفاده لازم بعمل آید.

۱-۲- تعریف سکو

سکو یک واژه فارسی بوده که در فرهنگ لغت به عنوان تختگاه ارائه شده است. سکو بندی در آبخیزداری به عملیاتی اطلاق می گردد که در آن سکوهایی از خاک، سنگ و چوب با فواصل معین در اراضی شیبدار و عمود بر جهت شیب احداث می شوند. متداول ترین نوع سکو بندی شامل سکوهای خاکی و سنگی بوده که اکثراً در اراضی دیم رها شده احداث می گردد.

در اراضی شیبدار که خاک سطحی دارای سنگ به اندازه کافی باشد اینگونه عملیات معمولاً در نظر گرفته می شوند. سنگهای جمع آوری شده به فواصل معین و ارتفاع مشخصی بر روی خطوط تراز بر روی هم چیده شده که در اینصورت به آنها سکوهای سنگی^۶

^۱ - Bunding

^۲ - Contour bund

^۳ - Terracing

^۴ - Channel terracing

^۵ - Bund, Berm

^۶ - Stone Bunds

گفته می شود. در حالی که در سکوبندی خاکی^۱ از خاک برای ایجاد سکو استفاده می شود. جهت صرفه جویی در هزینه ها بهتر است سنگ و خاک مورد نظر برای احداث سکو از زمین مربوطه تهیه شود در غیر اینصورت می توان برای دستیابی به این مصالح از محل های قرضه نزدیک به محل کار استفاده نمود.

۱-۳- اهداف و اصول کاربرد

سکو بندی جزو آن دسته از عملیات مکانیکی محسوب می شود که کنترل فرسایش خاک را از طریق تعدیل در طول و شدت شیب موجب می شود. بدین سان در ابتدا مکانیسم عمل سکو بندی با بانکت بندی تشابه داشته ولی پس از چند سال زمین مورد نظر شکل پلکانی به خود گرفته و به تراس بندی شباهت می یابد. بنابراین در سکو بندی در ابتدا شدت شیب زمین کاهش نیافته بلکه طول شیب دامنه مورد بررسی به قطعاتی شکسته می شوند و بدین ترتیب تأثیر آن بر تندی شیب در طی چند سال پس از احداث صورت خواهد گرفت.

از طرفی چون هزینه عملیات سکو بندی کم بوده و اجرای آن نیز ساده تر است لذا روستائیان تمایل بیشتری در مشارکت اینگونه عملیات دارند. در مناطقی که اصلاح شخم از طریق تغییر در نوع کشت امکانپذیر نباشد می توان از سکو بندی استفاده نمود سکو بندی با حفظ آب و خاک محل در افزایش تولیدات زراعی و مرتعی نقش مؤثر ایفا می نماید.

اصولاً سکو بندی در اراضی که خاک آنها دارای عمق نسبتاً کمی بوده و از حاصلخیزی مناسبی نیز برای زراعت های آبی برخوردار نباشد، مورد استفاده قرار می گیرد. در کشور ما سکوبندی عمدتاً در اراضی رها شده که از لحاظ کاربری قابلیت مناسبی برای مرتع کاری یا جنگل کاری دارند ولی از آنها به صورت زراعت دیم استفاده می شود طراحی و اجرا می شوند. بنابراین با عملیات سکو بندی نوع کاربری زمین نیز قابل اصلاح است. به طوری که زمینی که قبلاً قابلیت کاربری مرتع را داشته در صورت احداث سکو ها از آنها می توان به صورت زراعت دیم استفاده نمود.

بنابراین اهدافی که در سکو بندی اراضی می توان برای عملیات آبخیزداری در نظر گرفت عبارتند از :

۱- کنترل جریانات سطحی در اراضی شیبدار و جلوگیری از رسیدن سرعت رواناب به آستانه حد فرسایش.

۲- جلوگیری از فرسایش خاک و خسارت ناشی از آن

۳- کم کردن میزان رسوب در جریان های سطحی

۴- افزایش رطوبت نسبی خاک و توزیع مناسب آن

۵- زمینه سازی اصلاح شخم در اراضی دیم

۶- افزایش زمان تمرکز جریان های سطحی

۷- کاهش دبی اوج در پایین دست منطقه سکو بندی شده

۸- اصلاح کاربری اراضی

۹- بهبود کیفیت فیزیکی آب در پایین دست منطقه سکوبندی شده

۱۰- امکان افزایش تولید محصول با جمع آوری سنگ های پراکنده در سطح اراضی

^۱ - Earth Bunds

جهت بهره‌وری بهتر از اراضی که عملیات سکوبندی در آنها اجرا می‌شود می‌توان از کشت‌های ترازوی^۱ با سکو، تناوب زراعی^۲ و شخم حفاظتی^۳ استفاده نمود. در صورتی که سکو بندی مانند سایر عملیات مکانیکی برای کنترل رسوب در منطقه ای بکار گرفته شود لازم است که با احداث سازه هایی نظیر بندهای رسوب گیر^۴ و حوضچه های کنترل رسوب^۵ حمایت و تکمیل گردند.

۱- Contour cropping

۲- Rotation

۳-Conservative plowing

۴- Sili Trapping Dams

۵- Silting basin

فصل دوم- طبقه بندی سکوها

سکو ها بر اساس معیارهای مختلفی از جمله شیب طولی و عرضی ، مصالح مورد استفاده ، کانال خروجی و کانال زهکشی طبقه بندی می گردند:

۱-۲- طبقه بندی بر اساس شیب طولی^۱

سکو ها از دو طریق ذخیره و نفوذ آب به داخل خاک و یا دور کردن آب از مناطق حساس موجب جلوگیری از فرسایش خاک می شود. برای دستیابی به هدف ذخیره آب سکوهایی با شیب طولی صفر و در صورت نیاز به هدایت آب از سکوهایی با شیب طولی متفاوت استفاده می شود. بر همین اساس سکوها را به دو دسته زیر تقسیم می کنند:

۱-۱-۲- سکوهایی افقی^۲

سکوهایی افقی شامل پشته های دوزنقه ای بر روی خط تراز برای نگهداشتن رواناب و ذخیره آن برای نفوذ تدریجی در خاک برای استفاده محصولات می باشد. شیب طولی این سکوها صفر است و رواناب در آنها جریان ندارد. این سکوها برای مناطق با بارندگی کمتر از ۶۰۰ میلی متر و خاکهای نفوذپذیر تا شیب ۶ درصد در اراضی کشاورزی پیشنهاد می گردد.

۲-۱-۲- سکوهایی شیبدار^۳

این نوع سکوها در مناطق با بارندگی زیاد (۶۰۰-۸۰۰ میلی متر) برای اجتناب از ماندگاری آب و از کاهش ضرر به محصولات زراعی ساخته می شود. سکوهایی شیبدار حتی در مناطق با بارندگی کمتر که بافت خاک بسیار نفوذناپذیر و یا رسی با بافت بسیار ریز هستند نیز پیشنهاد می شوند. این گونه سکوها کانالهای عریض با عمق کم و دارای شیب طولی می باشند که آب با سرعتی کمتر از سرعت فرسایشی^۴ در آنها جریان داشته و به خارج منطقه هدایت می شود. طراحی آنها بستگی به نوع خاک سطحی، اقلیم (میزان بارندگی)، شیب زمین، نوع، وسعت پوشش گیاهی دارد.

۲-۲- طبقه بندی بر اساس شیب عرضی

۱-۲-۲- سکو بندی با شیب طبیعی^۵

در غالب عملیات های سکوبندی، معمولا سکوها را بر اساس شیب طبیعی زمین در نظر گرفته، لذا بر اثر فرسایش در طی چند سال اراضی بین دو سکو بصورت شیب پایدار در می آید. شیب نهایی این گونه سکوبندی ها کمتر از شیب اولیه مین بوده و اصولا شیب نهائی را بین ۳ تا ۸ درصد در نظر می گیرند. شیب نهایی این نوع از سکوبندی به طور طبیعی و به مرور زمان ایجاد شده . انسان

۱- longitudinal grade

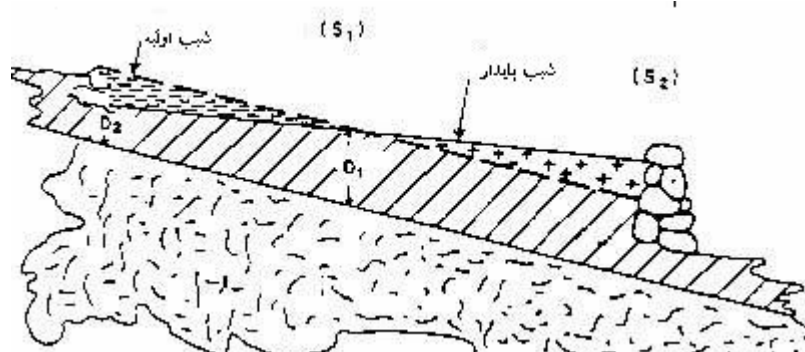
۲- Contour bunding

۳- Graded bunding

۴- Erosive velocity

۵- Contour bunding with natural slop

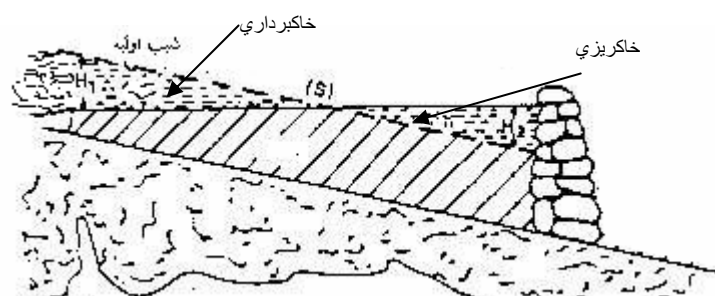
دخالتی در ایجاد آن ندارد. در شکل شماره (۱) نمونه ای از سکوبندی باشیب طبیعی نشان داده شده است. معمولاً این گونه سکو بندی در اراضی طراحی و اجرا می شوند که دارای شیب ۱۰ تا ۲۰ درصد باشند.

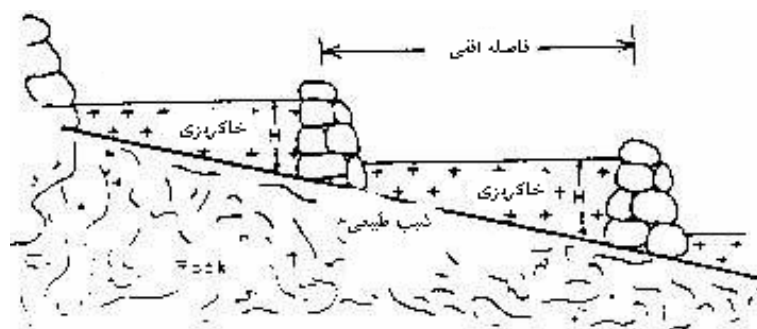
شکل شماره ۱ سکو بندی سنگی با شیب طبیعی (شیب پایدار در اثر فرسایش)

۲-۲-۲- سکو بندی با شیب مصنوعی^۱

در این گونه سکو بندی (همانند تراس بندی) یک بخش از زمین خاک برداری شده و بخش دیگر خاکریزی می گردد (شکل ۲) یا اینکه خاک از محل به محل دیگر سکو بندی حمل شده و در فواصل بین دو سکو ریخته می شود (شکل ۳)، به طوری که شیب زمین به صورت افقی در می آید. چنین سکوبندی معمولاً در کشور ما به ندرت طراحی و اجرا گردیده و اکثراً در اراضی که دارای شیبی بین ۲۰ تا ۲۵ درصد می باشند احداث می گردند.

شکل شماره ۲ سکو بندی با شیب مصنوعی (خاکبرداری و خاکریزی)

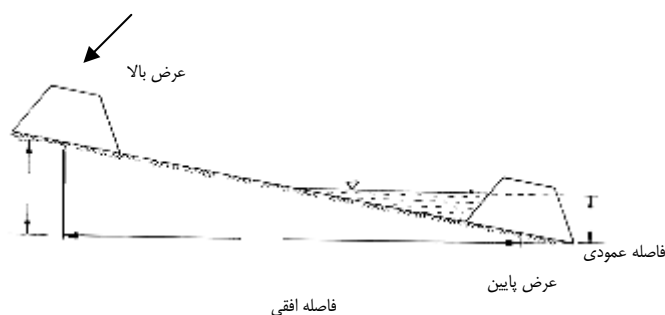
شکل شماره ۳ سکو بندی سنگی با شیب مصنوعی (و خاکریزی)

۲-۳- طبقه بندی بر اساس نوع مصالح مورد استفاده

سکو ها معمولاً بر اساس هدف و نوع مصالح موجود در منطقه از مصالح مختلف از جمله خاک، سنگ، لاستیک و چوب ساخته می شوند. از بهترین انواع آنها می توان به سکوهایی خاکی و سنگی اشاره نمود.

۲-۳-۱- سکوهایی خاکی^۱

اینگونه سکو بندی ها در مناطق با بارندگی سالانه کمتر از ۶۰۰ میلی متر و با هدف ذخیره آب سطحی در اراضی با شیب کمتر ۶ در صد انجام گرفته و بر اساس ضوابط طراحی سکوها، از خاک از موجود در محل ساخته می شوند. تجارب نشان می دهد که اینگونه سکوها تنها در خاکهای با عمق متوسط در حدود ۷۵ سانتی متر مقاومت خوبی نشان می دهند و در خاکهای بسیار عمیق و بسیار کم عمق از موفقیت بالایی برخوردار نمی باشند. شکل ۴ نمونه ای از سکوهایی خاکی را نشان می دهد.

شکل شماره ۴ نمای یک سکوی خاکی

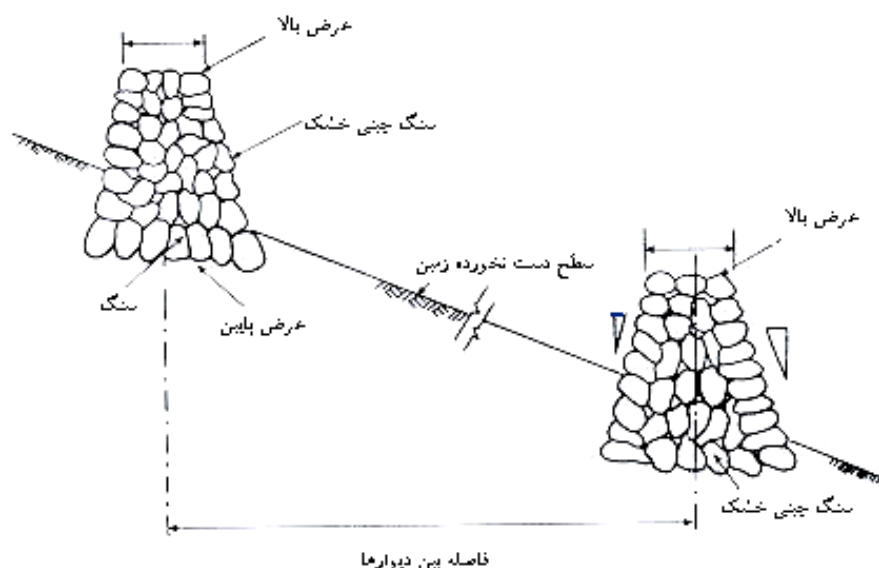
۲-۳-۲- سکوهایی سنگی^۲

دیواره این گونه سکوها از طریق جمع آوری سنگهای سطح زمین در ابعاد مختلف و چیدن آنها بر روی خطوط تراز در فواصل معین احداث می شوند. سنگ های تشکیل دهنده این سکوها دارای ابعادی بین ۰/۵ تا ۲ متر و گاهی اوقات ۵-۱۰ متر بسته به

۱- Contour bunding with soil walls

۲- Contour bunding with stone walls

سنگهای موجود و توپوگرافی زمین می باشد. سکوهای سنگی از انواع سدهای نیمه نفوذ پذیر^۱ هستند که اجازه عبور رواناب را داده و رسوب را در پشت خود جمع می کنند. نمونه ای از این سکو ها با جزئیات دقیق طراحی آنها در شکل ۵ نشان داده شده است.

شکل شماره ۵ نمای یک سکوی سنگی

۲-۴- بر اساس موقعیت آنها نسبت به سکوی اصلی

گاهی اوقات در اثر موانع موجود بر روی زمین برای پشتیبانی سکوهای اصلی از انواع دیگر سکوها استفاده می شود که به شرح زیر می باشند:

۲-۴-۱- سکوهای کناری^۲

در دو انتهای سکوهای اصلی وعمود بر آنها(در جهت شیب) به ارتفاع ۰/۳ متر ساخته می شوند. هدف اصلی از احداث این سکوها نگهداری آب برای مدت بیشتر در پشت سکوها و نفوذ بیشتر آن به داخل خاک می باشد.

۲-۴-۲- سکوهای جانبی^۳

زمانی که طول سکوهای اصلی بیشتر از ۳۰۰ متر شود برای جلوگیری از تمرکز آب در یک طرف سکو، با استفاده از سکو های جانبی که عمود بر سکوهای اصلی و در بین سکوهای کناری هستند طول آن را به قطعات کوچکتر تقسیم می کنند. پیش بینی سکوهای جانبی در صورت وجود خروجی برای سکوها ضروری نمی باشد.

^۳ - semi previus dams

^۲ - Side bund

^۲ - Lateral bund

۲-۴-۳- سکوهای مکمل^۱

هنگامی که فاصله افقی بین دو سکو بیشتر از حد مجاز تعیین شده باشد از سکوهای مکمل یا تکمیلی استفاده می شود. این سکوها عمود بر شیب و موازی با سکوهای اصلی ساخته می شوند و طول کمتری نسبت به سکوهای اصلی دارند و تکمیل رسالت سکوهای اصلی را بر عهده دارند.

۲-۴-۴- سکوهای حاشیه ای یا مرزی^۲

سکوهای هسته ای هستند که در پایین ترین قسمت حوزه یا در کنار جاده ها، رودخانه ها، آبراهه ها، طول مرز مزارع و یا گالی ها با همان سطح مقطع سکوی اصلی ساخته می شوند. هدف اصلی از احداث سکوهای حاشیه ای حفاظت مناطق پایین دست آنها می باشد. جانمایی و موقعیت انواع سکوها مورد بحث در شکل ۶ نشان داده شده است.

شکل شماره ۶- موقعیت انواع سکوها

۲-۵-۵- طبقه بندی بر اساس خروج آب

نظر به ضرورت نگهداری و هدایت امن آب به مناطق مورد نظر، انواع سکوها از لحاظ وضعیت نگهداری و یا انتقال آب به شرح زیر وجود دارد.

۲-۵-۱- سکوهای بدون خروجی^۳

سکوهای که هیچگونه خروجی جهت تخلیه آب اضافی ندارند را سکوهای بدون خروجی می گویند. اینگونه سکوها معمولاً در مناطق با بارندگی کم و خاک عمیق که تمامی نزولات در پشت سکوها نفوذ کرده و از سکو سرریز نمی کنند، استفاده می شود.

^۳- Supplemental bunds

^۴- Marginal bunds/ Boundary

^۱- Contour bunding with out outlet

۲-۵-۲- سکوها ی با خروجی^۱

سکو هایی هستند که جهت دفع آب اضافی در پشت سکو ها بر روی آنها خروجی هایی به عنوان سرریز^۲ تعبیه می شود. اینگونه سکوها در مناطق پرباران که مقدار آب جمع شده از بارندگی بیشتر از ظرفیت سکوهاست، استفاده می شوند. نصب سرریز بر روی سکوها باید با اصول صحیح، طراحی و اجرا شود. به طوری که سرریزهای متوالی نباید روبه روی هم قرار بگیرند چرا که موجب تمرکز جریان و در نتیجه فرسایش می شوند. اصول طراحی آنها در بخش معیارهای طراحی آورده شده است. براساس شرایط موجود انواع مختلف سرریز ساخته می شود که در ذیل به آنها پرداخته می شود:

۲-۵-۲-۱- سرریزهای طبیعی^۳

در شرایطی که پستی و بلندی منطقه مورد نظر به گونه ای باشد که ارتفاع قسمت برآمدگی آن بین ۳۰ تا ۴۰ درصد ارتفاع سکو ها باشد، می توان از آن به عنوان سرریز استفاده کرد.

۲-۵-۲-۲- سرریزهای مصنوعی^۴

سرریزهایی هستند که با دستکاری محل مورد نظر برای سرریز و کم یا اضافه کردن مصالح به آن قسمت ساخته شده و بر حسب نوع مصالح انواع مختلفی به شرح زیر دارند:

الف) سرریز های ملاتی^۵

در جاهایی که منطقه زهکش شده به داخل سکو بیشتر از ۳/۷۵ هکتار باشد احتیاج به ساخت اینگونه سرریز می باشد. از آنجایی که مناطقی را که برای کارهای اجرایی آبخیزداری انتخاب می شوند شامل حوزه های زهکشی کوچکی هستند، بنابراین تنها آنهایی که مساحتی بیشتر از ۳/۷۵ هکتار دارند احتیاج به سرریزهای بتونی دارند. اینگونه سرریزها در انواع سکوها ی اصلی، مکمل و حاشیه ای استفاده می شود.

ب) سرریز های سنگی^۶

این نوع سرریزها در مناطقی که سنگ به اندازه کافی وجود داشته باشد استفاده می شوند. سرریزهای سنگی در سکوبندی اصولاً به صورت خشکه چین، گابیونی و سنگی ملاتی احداث می شوند. چنین سرریزهایی بیشتر در سکوها ی سنگی نسبت به سرریزهای خاکی کاربرد داشته چرا که مصالح مربوطه به اندازه کافی در منطقه قابل دسترس می باشد کاربرد دارد، تاج این سرریزها عموماً ۳۰ سانتی متر بالاتر از زمین قرار دارد. هست.

ج) سرریز های خاکبرداری شده^۷

۲- Contour bunding with outlet

۳- Waste weir

۱- Natural weir

۲- Artificial weir

۳- Masonary weir

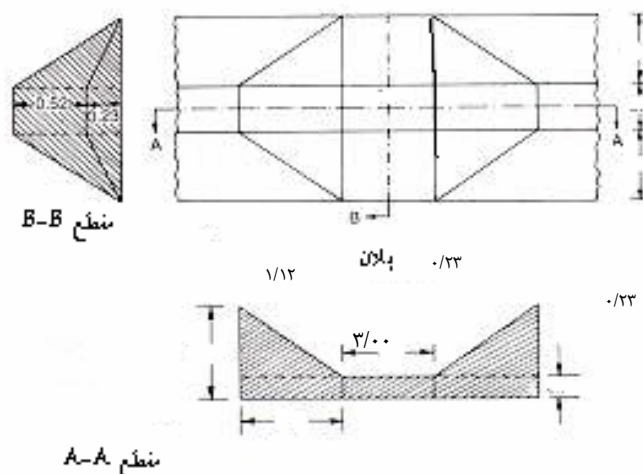
۴ - Stone waste weir

۱ - Excavated weir

چنانچه در مسیر سکوه‌های طراحی شده و یا در قسمتهای انتهایی سکوها برآمدگی تقریباً هم ارتفاع با سکو و جود داشته و خاک آنها دارای بافت و ساختمان مناسبی باشد، سرریز مناسب از طریق خاکبرداری آنها احداث می شود. گاهی مواقع می توان از مصالحی مثل سنگ و سیمان برای مقاوم سازی این سرریزها استفاده نمود.

(د) سرریزهای پله ای (موقتی)^۱

اصولاً در حین اجرای سکوبندی خاکی در مناطقی که احتمال رگبارهای شدید وجود داشته و امکان ساختن فوری سرریز وجود نداشته باشد جهت جلوگیری از آسیب احتمالی به سکوها از سرریزهای موقتی استفاده می شود. ارتفاع آنها $0/25$ سانتی متر بوده با شیب کناره های $1:10$ در دو طرف سراب و پایاب و معمولاً با گیاهان پوشیده می شوند. چنین سرریزهایی معمولاً موقتی بوده و پس از کامل شدن سکوها با سرریزهای دائمی جایگزین می شوند. شکل ۷ نمونه ای از این سرریزها به همراه جزئیات مربوطه را نشان می دهد.

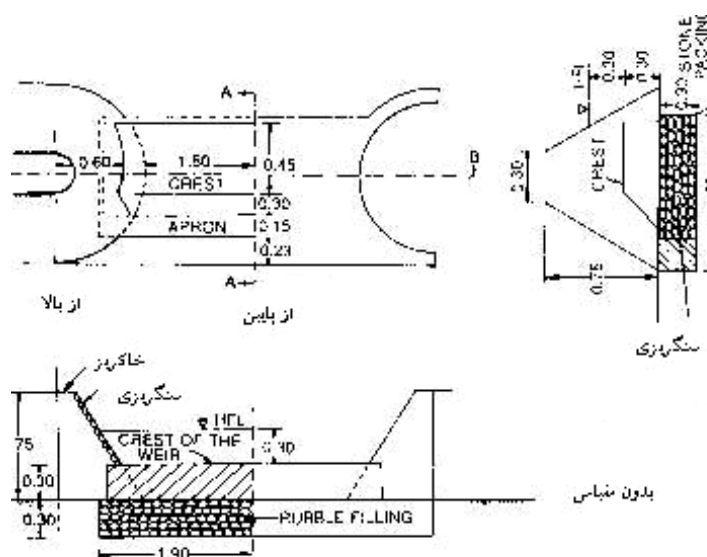
شکل شماره ۷ سرریز پله‌ای (موقتی)

(ه) سرریزهای بدون مانع^۲

سرریزهایی هستند که بر روی سکوه‌های اصلی با ارتفاع تاج $0/3$ متر ساخته می شوند. این ارتفاع برای گیاهان حساس کاشته شده و یا موجود در حد واسط سکوها می تواند کاهش یابد. در این گونه موارد دو طرف سکو که به سمت سرریز است باید با مصالح مناسب محکم شود. نما و جزئیات طراحی سرریزهای بدون مانع در شکل ۸ نشان داده شده است.

^۲ - Ramp-cum-waste weir

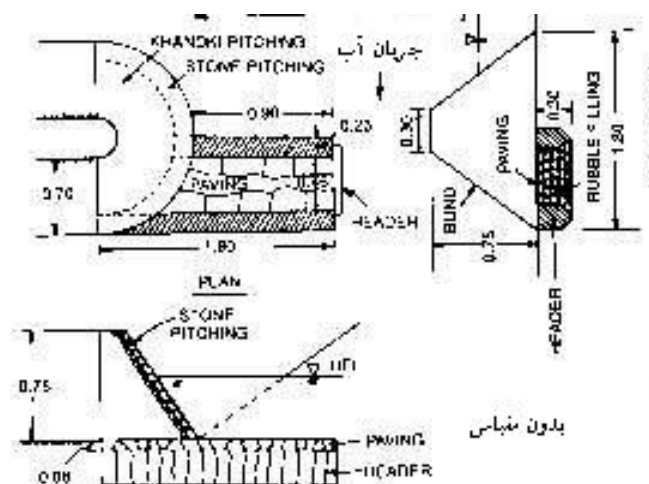
^۳ - Clear overfall weir

شکل شماره ۸ سربز بدون مانع

(و) سرریزهای کانالی^۱

اینگونه سرریزها در یک طرف سکو برای جلوگیری از شکست دماغه سکو احداث می شوند و شامل یک دیواره سنگی در زیر زمین است که عمقی برابر ۰/۳ متر دارد. در این مورد یک طرف سکو مسلح می شود. گاهی مواقع از سنگریزی خشک به عنوان دیواره سنگی استفاده می شود. شکل ۹ جزئیات طراحی سرریزهای کانالی را نشان می دهد.

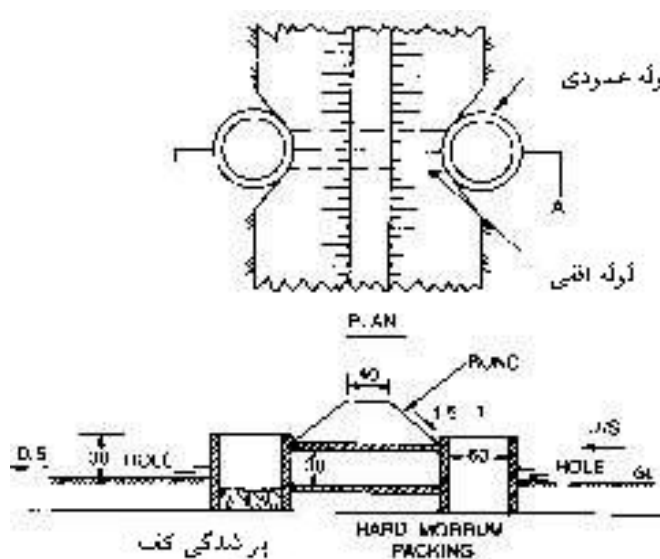

شکل شماره ۹ نمای یک سرریز کانالی

1 - Channel weir

(ز) سرریز های لوله ای^۱

در چنین سرریزهایی برای تخلیه رواناب از لوله استفاده می شود و معمولاً در مناطقی که مصالح مناسب برای ساخت سرریز وجود نداشته باشد بکار می روند. از انواع لوله های سیمانی و فلزی که در بدنه سکو کار گذاشته شده است ، استفاده می شود. جزئیات و نمای کلی سرریز های لوله ای در شکل ۱۰ نمایش داده شده است. معمولاً از لوله های با قطر ۱۵ سانتی متر برای حوزه های حدود ۳ هکتار و لوله های با قطر ۳۰ سانتی متر برای حوزه های در حد ۸ هکتار استفاده می شود.

شکل شماره ۱۰ نمای یک سرریز لوله ای

۲-۶- طبقه بندی بر اساس کانال زهکشی

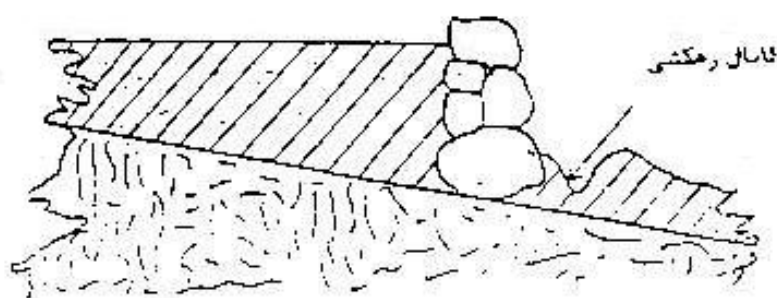
سامانه های سکو بندی همچنین بر اساس وجود و یا عدم وجود کانال های زهکشی در پایاب سکوها به دو نوع با کانال و بدون کانال زهکشی تقسیم می شود.

۲-۶-۱- سکوبندی با کانال زهکشی^۲

در اینگونه سکوبندی، اصولاً یک کانال زهکشی به منظور کاهش فشار آب در قسمت پایاب سکوها ساخته می شود. بدیهی است که چنین کانال هایی در مناطقی که خاک آنها دارای نفوذپذیری مناسبی نمی باشد در نظر گرفته می شود. نمای کلی سک.های با کانال زهکشی در شکل ۱۱ نشان داده شده است.

^۱ - Pipe outlet

^۲ - Contour bunding with drainage channel

شکل شماره ۱۱ نمای یک سکو با کانال زهکشی

۲-۶-۲- سکوبندی بدون کانال زهکشی^۱

در صورتی که احتمال تخریب سکو در اثر فشار آب وجود نداشته باشد نیازی به احداث کانال زهکشی در قسمت پایاب^۲ نخواهد بود. سکو بندی بدون کانال زهکشی عمدتاً در مناطقی که خاک آنها دارای نفوذپذیری خوبی باشد مورد استفاده قرار می گیرد.

^۱ - Contour bunding without drainage channel

^۲ - Down stream

فصل سوم - معیارهای طراحی

از آنجا که سکو بندی یکی از عملیات رایج در آبخیزداری بوده و در بسیاری از مناطق اجرا می شود لذا ضرورت دارد با استفاده از ضوابط و اصول طراحی شده زمینه های اجرای صحیح آنها را مهیا نمود. اولین نکته که باید در طراحی سکوبندی مورد توجه قرار گیرد تشخیص محل صحیح سکو بندی است. همچنین تعیین فواصل بین سکوهایی متوالی از اهمیت زیادی برخوردار است که بر اساس شیب زمین، عمق و میزان نفوذپذیری خاک و متوسط بارندگی سالانه متفاوت بوده و بر همین اساس روابط مختلفی ارائه شده است. جنبه دیگری که در طراحی سیستم های سکو بندی ضروری است، تعیین ابعاد سکوها است. ارتفاع و عرض های بالا و پایین سکوها در یک سیستم سکوبندی از اهمیت ویژه ای برخوردار بوده که با توجه به فاکتورهای مختلف تأثیرگذار تعیین می شوند. همچنین برآورد ابعاد خروجی ها (سرریزها) در سیستم های سکوبندی مهم است. این سرریزها در مناطقی که ارتفاع آب در پشت سکوها بیش از ارتفاع سکو باشد طراحی و مورد اجرا گذارده می شود. در این بخش معیارهای طراحی سکوهایی افقی و شیبدار به ترتیب ارائه می شوند.

۳-۱ - انتخاب محل سکوبندی

جایی که پوشش گیاهی به تنهایی قادر به محافظت و هدایت آب تمرکز یافته از سراشیبه ها نیست و سازه ها ممکن است آسیب ببینند از سکوبندی استفاده می شود. مناطق با کانال های واحد آبشارهای تند، سرعت های بالا رواناب و پتانسیل تولید کم پوشش گیاهی برای انجام سکوبندی مناسب هستند. در صورت ضرورت هدایت آب مازاد به مناطق امن از سکوهایی شیبدار استفاده می شود. در سکوهایی شیبدار، آبراهه های طبیعی نامنظم به یک خروجی سکویی تبدیل می شوند.

محل اجرای سکو بندی در اراضی باید براساس مطالعات انجام گرفته تعیین گردد. در صورتی که در منطقه ای نیاز به طراحی یک سیستم سکوبندی باشد، باید به موارد ذیل توجه شود.

- سنگهای سطحی زمین مورد نظر به اندازه کافی بوده (حداقل ۱۰ متر مکعب در هکتار) و از قطره های مختلف نیز برخوردار باشند.
- زمین مربوطه دارای خاک نسبتاً کم عمقی بوده و از نفوذپذیری مناسبی برخوردار باشد.
- شیب زمین از ۲۵ درصد برای سکوهایی سنگی و از حداکثر ۱۰ درصد برای سکوهایی خاکی تجاوز نکند.
- شیب زمین حتی الامکان یکنواخت بوده و شکستگی های شیب در آن کمتر مشاهده شود.
- اراضی دیم رها شده یا اراضی که اصلاح شخم در آنها از طریق تغییر در نوع کاربری زمین میسر نباشد در اولویت قرار دارند.
- در صورتی که زمین سنگ های سرگردان نداشته باشد باید از سکوهایی خاکی استفاده نمود. در این رابطه باید به موارد زیر توجه داشت:

- زمین مورد نظر خاکی با عمق متوسط تا زیاد داشته باشد.
- در نزدیکی زمین مورد نظر محل قرضه مناسب وجود داشته باشد.
- نکته حائز اهمیت در سکوبندی این است که اینگونه عملیات در مناطقی مناسب تر است که متوسط بارندگی سالیانه آنها کمتر از ۶۰۰ میلی متر باشد. ولی در صورت رعایت ضوابط طراحی می توان از اینگونه عملیات در مناطق دیگر نیز استفاده نمود.

۳-۲- سکوها افقی

۳-۲-۱- تعیین فاصله سکوها

تعیین فواصل عمودی و افقی بین سکوها، از ابتدایی ترین موارد طراحی است. روش های متنوعی برای محاسبه آنها ارائه شده که در ادامه به آنها پرداخته می شود. تعیین هر یک از فواصل با مشخص نمودن فاصله دیگر قابل محاسبه است:

۳-۲-۱-۱- فاصله عمودی بین سکوها

معیار اصلی جهت تعیین فاصله سکوها بر اساس جلوگیری از ایجاد سرعت آستانه فرسایش رواناب حاصل از بارندگی در یک دامنه شیبدار است. باید توجه داشت که ضوابط مربوط به تعیین فاصله بین دو سکو برای انواع سکوها سنگی و خاکی یکسان در نظر گرفته می شود. فاصله سکوها نباید در حدی باشد که از عملیات کشاورزی جلوگیری کند.

روابط مختلفی برای تعیین فاصله عمودی سکوها ارائه شده است که فاکتورهای متفاوتی را مدنظر قرار داده اند که ساده ترین آنها متأثر از شیب زمین و ارتفاع سکو خواهد بود و پیچیده ترین آنها ملحوظ نمودن کلیه فاکتورهای مؤثر از جمله شیب زمین، بافت و عمق خاک، میزان بارندگی و نیز نحوه کشت در اراضی مورد نظر برای سکوبندی در محاسبات است نمونه های مهم روش های مورد استفاده در زیر آورده شده اند.

۳-۲-۱-۱-۱- فرمول Ramser

C.E.Ramser رابطه ای را برای محاسبه فاصله عمودی سکوها ارائه کرده است که از تجربیاتش در مناطق مرطوب با

نفوذپذیری خوب خاک ناشی شده است.

$$V.I. = 0.3(S/3+2) \quad (1)$$

که در آن

$V.I.$ = فاصله عمودی بین سکوها

S = شیب زمین به درصد

فرمول فوق خصوصیات خاک و بارندگی را در محاسبات وارد نکرده است. هنگامی که این فرمول برای خاکهای با نفوذپذیری بالا و عملیات حفاظتی خوب استفاده شود، می توان فاصله را ۲۵٪ بیشتر از مقدار محاسباتی در نظر گرفت، و از طرف دیگر در خاکهای با ظرفیت نفوذپذیری پایین و عملیات حفاظتی نامساعد فواصل باید تا ۱۵٪ مقدار محاسباتی کاهش یابد. چنین اصلاحاتی در مورد بارندگی های مختلف نیز باید صورت گیرد. برای مناطق با بارندگی بالا، فواصل باید کاهش یابد. در واقع شدت بارندگی و قدرت فرساینده گی آن مهمتر از بارندگی سالانه است. از این رو رابطه عمومی زیر را می توان برای مکانهای مختلف به کار برد:

$$V.I. = 0.3(S/a+b) \quad (2)$$

که a و b برای خصوصیات مختلف خاک و بارندگی فرق می کند و به صورت تجربی قابل تعیین است.

۳-۲-۱-۱-۲-۳-۲-۳ Cox فرمول

M.P. Cox فرمول زیر را برای تعیین فواصل عمودی سکوها ارائه کرده است:

$$V.I. = (X.S + Y) * 0.3 \quad (3)$$

X = فاکتور بارندگی

Y = فاکتور نفوذ و پوشش گیاهی.

این فاکتورها بر اساس جداول زیر تعیین می‌شوند.

جدول شماره ۱- مقادیر تقریبی متغیر X در فرمول Cox برای متوسط بارندگی سالانه

مقدار X	بارندگی سالانه (میلی متر)
۰/۸	≥ 640
۰/۶	۹۰۰-۶۴۰
۰/۴	> 900

جدول شماره ۲- تعیین مقدار Y بر اساس نفوذپذیری و پوشش گیاهی

مقدار Y	وضعیت پوشش گیاهی در طول باران‌های فرساینده	وضعیت نفوذپذیری
۱	پوشش گیاهی کم	کم تا متوسط (خاکهای رسی)
۲	پوشش گیاهی خوب	متوسط تا زیاد (خاک‌های سیلتی و ماسه‌ای)
۱/۵		در صورتی که یک فاکتور مناسب و دیگری نامناسب باشد

با توجه به این جدول چنانچه وضعیت پوشش گیاهی در طول دوره بارندگی‌های شدید منطقه نامناسب (کم) باشد ولی وضعیت

نفوذپذیری خاک مناسب (متوسط تا زیاد) باشد، مقدار Y برابر ۱/۵ خواهد بود.

فاصله افقی بین سکوها بر اساس مقادیر X ، Y و شیب‌های مختلف زمین در جداول شماره ۳ تا ۵ ارائه شده است.

جدول شماره ۳- فاصله افقی سکوها - متر ($X = 0.4$)

ملاحظات	مقادیر مختلف Y			شیب زمین درصد
	۲	۱/۵	۱	
مناسب برای سکوی خاکی	۱۰/۲۸	۷/۷۴	۵/۲۰	۶
""	۷/۷۴	۵/۸۴	۳/۹۳	۸
""	۶/۲۲	۴/۶۹	۳/۱۷	۱۰
مناسب برای سکوی سنگی	۵/۲۰	۳/۹۳	۲/۶۶	۱۲
""	۴/۴۷	۳/۳۸	۲/۳۰	۱۴
""	۳/۹۳	۲/۹۸	۲/۰۲	۱۶
""	۳/۵۱	۲/۶۶	۱/۸۱	۱۸
""	۳/۱۷	۲/۴۰	۱/۶۴	۲۰
""	۲/۸۹	۴/۲۰	۱/۵۰	۲۲
""	۲/۶۶	۲/۰۲	۱/۳۹	۲۴
""	۲/۵۶	۱/۹۵	۱/۳۴	۲۵

جدول شماره ۴- فاصله افقی سکوها - متر ($X = 0.6$)

ملاحظات	مقادیر مختلف Y			شیب زمین درصد
	2	۱/۵	1	
مناسب برای سکوی خاکی	۱۰/۳۴	۷/۸۰	۵/۲۶	۶
""	۷/۸۰	۵/۹۰	۳/۹۹	۸
""	۶/۲۸	۴/۷۵	۳/۲۳	۱۰
مناسب برای سکوی سنگی	۶/۲۶	۳/۹۹	۲/۷۲	۱۲
""	۴/۵۴	۳/۴۵	۲/۳۶	۱۴
""	۳/۹۹	۳/۰۴	۲/۰۸	۱۶
""	۳/۵۷	۲/۷۲	۱/۸۷	۱۸
""	۳/۲۳	۲/۴۷	۱/۷۰	۲۰
""	۲/۶۵	۲/۲۶	۱/۵۶	۲۲
""	۲/۶۶	۲/۰۲	۱/۴۵	۲۴
""	۲/۶۲	۲/۰۱	۱/۴۰	۲۵

جدول شماره ۵- فاصله افقی سکوها - متر (X = 0.8)

ملاحظات	مقادیر مختلف Y			شیب زمین درصد
	۲	۱/۵	۱	
مناسب برای سکوی خاکی	۱۰/۴۱	۷/۸۶	۵/۳۲	۶
""	۷/۸۶	۵/۹۶	۴/۰۵	۸
""	۶/۳۴	۴/۸۱	۳/۲۹	۱۰
مناسب برای سکوی سنگی	۵/۳۲	۴/۰۵	۲/۷۸	۱۲
""	۴/۶۰	۳/۵۱	۲/۴۲	۱۴
""	۴/۰۵	۳/۱۰	۲/۱۵	۱۶
""	۳/۶۳	۲/۷۸	۱/۹۳	۱۸
""	۳/۲۹	۲/۵۳	۱/۷۶	۲۰
""	۳/۰۱	۲/۳۲	۱/۶۳	۲۲
""	۲/۷۸	۲/۱۵	۱/۵۱	۲۴
""	۲/۶۸	۲/۰۷	۱/۴۶	۲۵

۳-۲-۱-۱-۳ فرمول USDA

$$V.I. = (2+S/4) \times 0.3 \quad (۴)$$

طبق این فرمول سکوها نزدیکتر و وضعیت رطوبت ناحیه بین سکوها بهتر از فاصله تعیین شده توسط فرمول Ramser هستند.

۳-۲-۱-۱-۴ فرمول پیشنهادی استرالیا

رابطه زیر نیز برای محاسبه فاصله عمودی سکوها ارائه شده است.

$$V.I. = KS^{-0.5} \quad (۵)$$

که در آن :

$V.I.$ = اختلاف ارتفاع به متر

K = ضریب متناسب با فرسایش پذیر ی خاک بین ۱ تا ۴

S = درصد شیب زمین

۳-۲-۱-۲-۳ فاصله افقی بین سکوها

۳-۲-۱-۲-۴ تعیین فاصله بر اساس شیب اولیه زمین

در این رابطه فاصله افقی بین دو سکو تابعی از شیب زمین و ارتفاع سکو بوده و معمولاً برای مواقعی به کار برده می‌شود که خاکریزی در پشت سکو انجام پذیرد. در اراضی که عمق خاک کم باشد برای تسطیح زمین از خاک مناطق قرضه^۱ در نزدیکی

^۱ - Borrow pits

سکوبندی استفاده می‌شود. این روش به علت خاکریزی دستی بسیار پر هزینه بوده و در کشور ما کمتر متداول است. با توجه به شکل ۳ رابطه مورد استفاده در محاسبه فاصله افقی بین سکو مطابق زیر است:

$$HD = H/S \quad (۶)$$

که در آن:

HD = فاصله افقی بین دو سکو بر حسب متر

H = ارتفاع سکو بر حسب متر

S = شیب زمین بر حسب متر بر متر

در روش فوق به علت نزدیکی فواصل سکو ها کاربرد ماشین آلات کشاورزی به سهولت قابل انجام نبوده و از طرفی دسترسی به اراضی بین سکوها نیز بسیار مشکل خواهد بود.

۳-۲-۱-۲-۳- تعیین فاصله بر اساس عمق خاک

در سکو بندی گاهی جهت تسطیح زمین بین دو سکو از خاک برداشته شده در قسمت بالاتر استفاده می‌شود. این گونه سکو بندی مشابه تراس بندی با دیواره محافظ بوده و دارای هزینه زیادتری است و در کشور ما کمتر رواج دارد. با توجه به شکل ۳ برای تعیین فاصله بین دو سکو در اینگونه عملیات از رابطه زیر استفاده می شود:

$$HD = (H_1 + H_2) / S \quad (۷)$$

که در آن:

HD = فاصله افقی بین دو سکو بر حسب متر

H_1 = حداقل عمق خاکبرداری شده بر حسب متر

H_2 = حداکثر عمق خاکریزی شده بر حسب متر

S = شیب زمین

عیب اصلی این روش کاهش عمق خاک زراعی در قسمت خاکبرداری شده سیستم سکوبندی است.

۳-۲-۱-۲-۳- تعیین فاصله بر اساس شیب نهایی زمین

در چنین روشی در اراضی بین سکوها همانگونه که در شکل ۱ نشان داده شده است، هیچگونه عملیات خاکبرداری و خاکریزی صورت نمی گیرد بلکه فرض بر این است که شیب اولیه زمین در اثر فرسایش خاک قسمت فوقانی و رسوبگذاری در قسمت تحتانی تغییر خواهد نمود. در این روش علاوه بر فاکتور شیب، حداقل عمق خاک زراعی مورد نیاز جهت عملیات کشاورزی نیز در نظر گرفته می شود.

$$HD = 2(D_1 - D_2) / S_1 - S_2 \quad (۸)$$

که در آن:

HD = فاصله افقی بر حسب متر

D_1 = عمق خاک فعلی زمین بر حسب متر

D_2 = حداقل عمق خاک زراعی مورد نیاز بر حسب متر

S_1 = شیب فعلی زمین بر حسب متر بر متر

S_2 = درصدشیب نهایی

در مورد تعیین حداقل عمق خاک زراعی مورد نیاز باید به موارد ذیل توجه لازم مبذول گردد:

- حداقل عمق خاک در ارتباط با عملیات زراعی معمولاً ۲۰ تا ۳۰ سانتی متر در بخش فوقانی بین دو سکو در نظر گرفته می‌شود.
- در ارتباط با کاشت درختان مثمر و یا غیر مثمر جهت احداث باغ ضرورت دارد عمق خاک مورد نیاز همان عمق ریشه دوانی درختان و در حدود ۳۰ تا ۶۰ سانتی متر منظور گردد.
- درمورد خاک های کم عمق بر اساس مواردی که در بالا اشاره شد چنانچه عملیات سکوبندی صورت پذیرد حتی الامکان باید از کاشت درختان خودداری نمود.

شیب نهایی زمین برای عملیات مختلف زراعی بین ۳ تا ۸ درصد منظور می گردد. مسلم است بر اثر شخم زمین فرسایش خاک در اراضی واقع در بین سکو قطعی بوده و لذا مقداری خاک به پشت سکو ها حمل شده و انباشته می شود. هر چقدر میزان شیب نهایی در رابطه بیشتر در نظر گرفته شود بالتبع فاصله بین سکو ها نیز افزایش می یابد و بالعکس فاصله افقی سکو ها کاسته خواهد شد. در جداول شماره ۶ تا ۱۱ ارقام به دست آمده از رابطه فوق نشان داده شده است.

فاصله های تعیین شده توسط هر یک از فرمول های بالا تا ۱۰٪ (۱۵ سانتی متر) برای بهتر کردن موقعیت در مسیر ها و اجتناب از موانع قابل افزایش است. در مورد نوارهای کوچک، این درصد بین آخرین پشته و مرز زمین چشم پوشی می شود و یا ممکن است بین تمام پشته ها توزیع شود. برای مثال، اگر سکوها در فواصل ۰/۸ متر طراحی شده اند و فاصله بین آخرین سکو و مرز ۰/۴ متر باشد، سکوی آخر می تواند در فاصله ۱/۲ متر طراحی شود و یا حتی این اختلاف ۰/۴ متری بین سایر پشته های دیگر به طور مساوی یا نا مساوی توزیع شود.

جدول شماره ۶- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۳ درصد و عمق خاک زراعی ۲۰ سانتی متر)

ارتفاع مفید سکوها - متر									شیب زمین
۰/۹۰	۰/۸۵	۰/۸۰	۰/۷۵	۰/۷۰	۰/۶۵	۰/۶۰	۰/۵۵	۰/۵۰	درصد
۲۰/۰۰	۱۸/۵۷	۱۷/۱۴	۱۵/۷۱	۱۴/۲۸	۱۲/۸۵	۱۱/۴۲	۱۰/۰۰	۸/۵۷	۱۰
۱۵/۵۵	۱۴/۴۴	۱۳/۳۳	۱۲/۲۲	۱۱/۱۱	۱۰/۰۰	۸/۸۸	۷/۷۷	۶/۶۶	۱۲
۱۲/۷۲	۱۱/۸۱	۱۰/۹۰	۱۰/۰۰	۹/۰۹	۸/۱۸	۷/۲۸	۶/۳۶	۵/۴۵	۱۴
۱۰/۷۶	۱۰/۰۰	۹/۲۳	۸/۴۶	۷/۶۹	۶/۹۲	۶/۱۵	۵/۳۸	۴/۶۱	۱۶
۹/۳۳	۸/۶۶	۸/۰۰	۷/۳۳	۶/۶۶	۶/۰۰	۵/۳۳	۴/۶۶	۴/۰۰	۱۸
۸/۲۳	۷/۶۴	۷/۰۵	۶/۴۷	۵/۸۸	۵/۲۹	۴/۷۰	۴/۱۱	۳/۵۲	۲۰
۷/۳۶	۶/۸۸	۶/۳۱	۵/۷۸	۵/۲۶	۴/۷۳	۴/۲۱	۳/۶۸	۳/۱۵	۲۲
۶/۶۶	۶/۱۹	۵/۷۱	۵/۲۳	۴/۷۶	۴/۲۸	۳/۸۰	۳/۳۳	۲/۵۸	۲۴
۶/۳۶	۵/۹۰	۵/۴۵	۵/۰۰	۴/۵۴	۴/۰۹	۳/۶۳	۳/۱۸	۲/۷۲	۲۵

جدول شماره ۷- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۳ درصد و عمق خاک زراعی ۳۰ سانتی متر)

ارتفاع مفید سکوها - متر									شیب زمین
۰/۹۰	۰/۸۵	۰/۸۰	۰/۷۵	۰/۷۰	۰/۶۵	۰/۶۰	۰/۵۵	۰/۵	درصد
۱۷/۱۴	۱۵/۷۱	۱۴/۲۸	۱۲/۸۵	۱۱/۴۲	۱۰/۰۰	۸/۵۷	۷/۱۴	۵/۷۱	۱۰
۱۳/۳۳	۱۲/۲۲	۱۱/۱۱	۱۰/۰۰	۸/۸۸	۷/۷۷	۶/۶۶	۵/۵۵	۴/۴۴	۱۲
۱۰/۹۰	۱۰/۰۰	۹/۰۹	۸/۱۸	۷/۲۷	۶/۳۶	۵/۴۵	۴/۵۴	۳/۶۳	۱۴
۹/۲۳	۸/۴۶	۷/۶۹	۶/۹۲	۶/۱۵	۵/۳۸	۴/۶۱	۳/۸۴	۳/۰۷	۱۶
۸/۰۰	۷/۳۳	۶/۶۶	۶/۰۰	۵/۳۳	۴/۶۶	۴/۰۰	۳/۳۳	۲/۶۶	۱۸
۷/۰۵	۶/۴۷	۵/۸۸	۵/۲۹	۴/۷۰	۴/۱۱	۳/۵۲	۲/۹۴	۲/۳۵	۲۰
۶/۳۱	۵/۷۸	۵/۲۶	۴/۷۳	۴/۲۱	۳/۶۸	۳/۱۵	۲/۶۳	۲/۱۰	۲۲
۵/۷۱	۵/۲۳	۴/۷۶	۴/۲۸	۳/۸۰	۳/۳۳	۲/۸۵	۲/۳۸	۱/۹۰	۲۴
۵/۴۵	۵/۰۰	۴/۵۴	۴/۰۹	۳/۶۳	۳/۱۸	۲/۷۲	۲/۲۷	۱/۸۱	۲۵

جدول شماره ۸- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۶ درصد و عمق خاک زراعی ۲۰ سانتی متر)

ارتفاع مفید سکوها - متر									شیب زمین
۰/۹۰	۰/۸۵	۰/۸۰	۰/۷۵	۰/۷۰	۰/۶۵	۰/۶۰	۰/۵۵	۰/۵	درصد
۳۵/۰۰	۳۲/۵۰	۳۰/۰۰	۲۷/۵۰	۲۵/۰۰	۲۲/۵۰	۲۰/۰۰	۱۷/۵۰	۱۵/۰۰	۱۰
۲۳/۳۳	۲۱/۶۶	۲۰/۰۰	۱۸/۳۳	۱۶/۶۶	۱۵/۰۰	۱۳/۳۳	۱۱/۶۶	۱۰/۰۰	۱۲
۱۷/۵۰	۱۶/۲۵	۱۵/۰۰	۱۳/۷۵	۱۲/۵۰	۱۱/۲۵	۱۰/۰۰	۸/۷۵	۷/۵۰	۱۴
۱۴/۰۰	۱۳/۰۰	۱۲/۰۰	۱۱/۰۰	۱۰/۰۰	۹/۰۰	۸/۰۰	۷/۰۰	۶/۰۰	۱۶
۱۱/۶۶	۱۰/۸۳	۱۰/۰۰	۹/۱۶	۸/۳۳	۷/۵۰	۶/۶۶	۵/۸۳	۵/۰۰	۱۸
۱۰/۰۰	۹/۲۸	۸/۵۷	۷/۷۸	۷/۱۴	۶/۴۲	۵/۷۱	۵/۰۰	۴/۲۸	۲۰
۸/۷۵	۸/۱۲	۷/۵۰	۶/۸۷	۶/۲۵	۵/۶۲	۵/۰۰	۴/۳۷	۳/۷۵	۲۲
۷/۷۷	۷/۲۲	۶/۶۶	۶/۱۱	۵/۵۵	۵/۰۰	۴/۴۴	۳/۸۸	۳/۳۳	۲۴
۷/۳۶	۶/۸۴	۶/۳۱	۵/۷۸	۵/۲۶	۴/۷۳	۴/۲۱	۳/۶۸	۳/۱۵	۲۵

جدول شماره ۹- فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۶ درصد و عمق خاک زراعی ۳۰ سانتی متر)

ارتفاع مفید سکوها - متر									شیب زمین
۰/۹۰	۰/۸۵	۰/۸۰	۰/۷۵	۰/۷۰	۰/۶۵	۰/۶۰	۰/۵۵	۰/۵	درصد
۳۰/۰۰	۲۷/۵۰	۲۵/۰۰	۲۲/۵۰	۲۰/۰۰	۱۷/۵۰	۱۵/۰۰	۱۲/۵۰	۱۰/۰۰	۱۰
۲۰/۰۰	۱۸/۳۳	۱۶/۶۶	۱۵/۰۰	۱۳/۳۳	۱۱/۶۶	۱۰/۰۰	۸/۳۳	۶/۶۶	۱۲
۱۵/۰۰	۱۳/۷۵	۱۲/۵۰	۱۱/۲۵	۱۰/۰۰	۸/۷۵	۷/۵۰	۶/۲۵	۵/۰۰	۱۴
۱۲/۰۰	۱۱/۰۰	۱۰/۰۰	۹/۰۰	۸/۰۰	۷/۰۰	۶/۰۰	۵/۰۰	۴/۰۰	۱۶
۱۰/۰۰	۹/۱۶	۸/۳۳	۷/۵۰	۶/۶۶	۵/۸۳	۵/۰۰	۴/۱۶	۳/۳۳	۱۸
۸/۵۷	۷/۸۵	۷/۱۴	۶/۴۲	۵/۷۱	۵/۰۰	۴/۲۸	۳/۵۷	۲/۸۵	۲۰
۷/۵۰	۶/۸۷	۶/۲۵	۵/۶۲	۵/۰۰	۴/۳۷	۳/۷۵	۳/۱۲	۲/۵۰	۲۲
۶/۶۶	۶/۱۱	۵/۵۵	۵/۰۰	۴/۴۴	۳/۸۸	۳/۳۳	۲/۷۷	۲/۲۲	۲۴
۶/۳۱	۵/۷۸	۵/۲۶	۴/۷۳	۴/۲۱	۳/۶۸	۳/۱۵	۲/۶۳	۲/۱۰	۲۵

جدول شماره ۱۰ - فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۸ درصد و عمق خاک زراعی ۲۰ سانتی متر)

ارتفاع مفید سکوها – متر									شیب زمین درصد
۰/۹۰	۰/۸۵	۰/۸۰	۰/۷۵	۰/۷۰	۰/۶۵	۰/۶۰	۰/۵۵	۰/۵	
۷۰/۰۰	۶۵/۰۰	۶۰/۰۰	۵۵/۰۰	۵۰/۰۰	۴۵/۰۰	۴۰/۰۰	۳۵/۰۰	۳۰/۰۰	۱۰
۳۵/۰۰	۳۲/۵۰	۳۰/۰۰	۲۷/۵۰	۲۵/۰۰	۲۲۵/۵۰	۲۰/۰۰	۱۷/۵۰	۱۵/۰۰	۱۲
۲۳/۳۳	۲۱/۶۶	۲۰/۰۰	۱۸/۳۳	۱۶/۶۶	۱۵/۰۰	۱۳/۳۳	۱۱/۶۶	۱۰/۰۰	۱۴
۱۷/۵۰	۱۶/۲۵	۱۵/۰۰	۱۳/۷۵	۱۲/۵۰	۱۱/۲۵	۱۰/۰۰	۸/۷۵	۷/۵۰	۱۶
۱۴/۰۰	۱۳/۰۰	۱۲/۰۰	۱۱/۰۰	۱۰/۰۰	۹/۰۰	۸/۰۰	۷/۰۰	۶/۰۰	۱۸
۱۱/۶۶	۱۰/۸۳	۱۰/۰۰	۹/۱۶	۸/۳۳	۷/۵۰	۶/۶۶	۵/۸۳	۵/۰۰	۲۰
۱۰/۰۰	۹/۲۸	۸/۵۷	۷/۸۵	۷/۱۴	۶/۴۲	۵/۷۱	۵/۰۰	۴/۲۸	۲۲
۸/۷۵	۸/۱۲	۷/۵۰	۶/۸۷	۶/۲۵	۵/۶۲	۵/۰۰	۴/۳۷	۳/۷۵	۲۴
۸/۲۳	۷/۶۴	۷/۰۵	۶/۴۷	۵/۸۸	۵/۲۹	۴/۷۰	۴/۱۱	۳/۵۲	۲۵

جدول شماره ۱۱ - فاصله افقی سکوها بر حسب متر (شیب نهایی ۸ درصد و عمق خاک زراعی ۳۰ سانتی متر)

ارتفاع مفید سکوها – متر									شیب زمین
۰/۹۰	۰/۸۵	۰/۸۰	۰/۷۵	۰/۷۰	۰/۶۵	۰/۶۰	۰/۵۵	۰/۵	درصد
۶۰/۰۰	۵۵/۰۰	۵۰/۰۰	۴۵/۰۰	۴۰/۰۰	۳۵/۰۰	۳۰/۰۰	۲۵/۰۰	۲۰/۰۰	۱۰
۳۰/۰۰	۲۷/۵۰	۲۵/۰۰	۲۲/۵۰	۲۰/۰۰	۱۷/۵۰	۱۵/۰۰	۱۲/۵۰	۱۰/۰۰	۱۲
۲۰/۰۰	۱۸/۳۳	۱۶/۶۶	۱۵/۰۰	۱۳/۳۳	۱۱/۶۶	۱۰/۰۰	۸/۳۳	۶/۶۶	۱۴
۱۵/۰۰	۱۳/۷۵	۱۲/۵۰	۱۱۱/۲۵	۱۰/۰۰	۸/۷۵	۷/۵۰	۶/۲۵	۵	۱۶
۱۲/۰۰	۱۱/۰۰	۱۰/۰۰	۹/۰۰	۸/۰۰	۷/۰۰	۶/۰۰	۵/۰۰	۴/۰۰	۱۸
۱۰/۰۰	۹/۱۶	۸/۳۳	۷/۵۰	۶/۶۶	۵/۸۳	۵/۰۰	۴/۱۶	۳/۳۳	۲۰
۸/۵۷	۷/۸۵	۷/۱۴	۶/۴۲	۵/۷۱	۵/۰۰	۴/۲۸	۳/۵۷	۲/۸۵	۲۲
۷/۵۰	۶/۸۷	۶/۲۵	۵/۶۲	۵/۰۰	۴/۳۷	۳/۷۵	۳/۱۲	۲/۵۰	۲۴
۷/۰۵	۶/۴۷	۵/۸۸	۵/۲۹	۴/۷۰	۴/۱۱	۳/۵۲	۲/۹۴	۲/۳۵	۲۵

۳-۱-۲-۳- تعیین سطح مقطع سکوها

سطح مقطع عرضی سکوها به شکل دوزنقه است. محاسبه سطح مقطع شامل محاسبه ارتفاع، عرض بالا و عرض پایین سکوهاست.

۳-۱-۲-۳- ارتفاع سکوها

ارتفاع سکوها به عمق آب ذخیره شده، عمق طراحی برای جریان آب در خروجی‌ها، ارتفاع آزاد^۱، سرعت نفوذ آب در خاک و فاصله عمودی سکوها بستگی دارد. در خاکهای با سرعت نفوذ کمتر عمق آب ذخیره شده بیشتر در حالیکه عمق آب ذخیره شده در خاکهای سبک کمتر است.

^۱ - Free board

معمولاً ارتفاع مخزن پشت سکوها را ۳۰ سانتی متر، در نظر گرفته و ارتفاع روی سر ریز ۳۰ سانتی متر ارتفاع آزاد را نیز ۲۰ سانتی متر و مجموعاً ۸۰ سانتی متر در نظر می گیرند. اما محاسبه ارتفاع واقعی سکو به شرح زیر محاسبه می شود. جزئیات مورد استفاده در محاسبه ارتفاع سکو در شکل ۱۲ نشان داده شده اند. ابتدا محاسبه حجم رواناب با استفاده از رابطه زیر محاسبه می شود.

$$RV = R / 100 * H.I. \quad (9)$$

که در آن:

$$R.V = \text{حجم رواناب به متر مکعب}$$

$$R = \text{بارندگی ۲۴ ساعته با دوره بازگشت ۱۰ سال}$$

$$H.I. = \text{فاصله افقی بین پشته ها (متر)}$$

حجم رواناب ورودی، با استفاده از روش های دیگر از جمله کاربرد روش استدلالی نیز قابل محاسبه است.

فاصله افقی متناسب با فاصله عمودی نیز توسط فرمول زیر محاسبه می شود:

$$H.I. = V.I. / S * 100 \quad (10)$$

$$S = \text{شیب زمین به درصد}$$

$$V.I. = \text{فاصله عمودی سکوها}$$

صرف نظر از تأثیر شیب کناره های سکو، حجم ذخیره پشت سکو به صورت زیر است:

$$SV = WS * h / 2 \quad (11)$$

$$SV = \text{حجم آب ذخیره شده پشت واحد طول سکو}$$

$$WS = \text{طول آب ذخیره شده پشت سکو به متر}$$

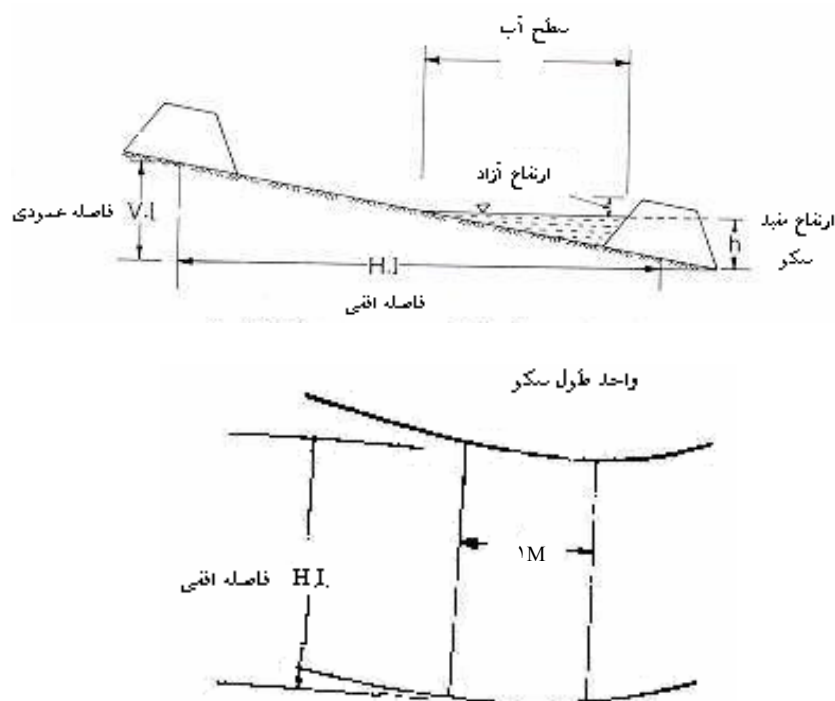
$$h = \text{عمق آب پشت سکو به متر}$$

با مساوی قرار دادن دو رابطه قبل می توان ارتفاع سکو را به شکل زیر به دست آورد:

$$h = \sqrt{R * V.I. / 50} \quad (12)$$

این رابطه عمق آبی را که بلافاصله پشت سکوها ذخیره می شود نشان می دهد. به این عمق، باید ارتفاع آب جریان یافته بر روی سرریز و ارتفاع آزاد را نیز اضافه کرد. بنابراین ارتفاع کل سکو (H) به متر برابر است با:

$$H = h + \text{ارتفاع آب روی سر ریز} + \text{ارتفاع آزاد}$$

شکل شماره ۱۲- جزئیات مربوط به تعیین ارتفاع سکو

بعد از تعیین ارتفاع سایر پارامترهای سطح مقطع نیز باید تعیین شود.

۳-۲-۱-۲-۳- عرض پایین^۱، عرض بالا^۲ و شیب کناره‌های سکو

عرض پایین سکو بستگی به سرعت نفوذ انواع خاکها، عرض بالای سکو در دامنه بین ۰/۳ تا ۰/۶ متر و شیب کناره‌ها بر اساس انواع مختلف خاک در جدول شماره ۱۲ آمده است:

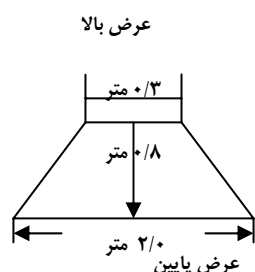
جدول شماره ۱۲ - شیب کناره‌های سکو با توجه به خاک

نوع خاک	شیب کناره‌ها	زاویه شیب زمین - درجه
خاک گراول بسیار کم عمق	۱:۱	۴۵
خاک‌های کم عمق	۱/۳:۱	۳۴-۳۷
خاکهای شنی و شنی لومی	۱/۵:۱	۴۱-۳۳
خاک‌های با عمق متوسط	۱/۵:۱، ۲:۱	
خاکهای رسی با عمق متوسط	۱/۵:۱ در پایاب ۵:۱ در سراب	

^۱ - Base width

^۲ - Top width

در اغلب موارد عرض بالایی و پایینی یک سکو با ارتفاع معمول ۸۰ سانتی متر به ترتیب ۰/۳ و ۲ متر می‌باشد و به این ترتیب در صورتی که شیب کناره‌های سکو ۱:۱ باشد سطح مقطع آن ۱ متر مربع خواهد شد. نمایی از این مقطع و جزئیات مربوطه در شکل ۱۳ نشان داده شده است.

شکل شماره ۱۳- نمونه ای از سطح مقطع سکو

بر اساس نوع خاک، شیب کناره‌ها متفاوت خواهد بود اما در مناطق با بارندگی کم با خاکهای نفوذپذیر، سطح مقطع ۱ متر مربع برای سکوبندی مناسب است. بعضی جاها ممکن است که از یک متر مربع کمتر شود زیرا عمق مخزن و یا عمق آب روی سر ریز کمتر از ۳۰ سانتی متر لحاظ می‌شود. معمولاً پایداری سکوها بستگی به سطح مقطع دارد و برای کشت و کار باید این سکو ها پایدار بمانند. بنابراین سطح مقطع کمتر از ۱ متر مربع اغلب تولید نمی‌شود. سطح مقطع های با ارتفاعات و شیب کناره های مختلف در جدول شماره ۱۳ ارائه شده است.

جدول شماره ۱۳- سطح مقطع سکو در شرایط مختلف

ملاحظات	سطح مقطع (m2)	شیب کناره (عمودی : افقی)	ارتفاع (m)	عرض پایین (m)	عرض بالا (m)	خصوصیات خاک
	۰/۴۵	۰/۷۵ : ۱	۰/۶	۱/۲	۰/۳	خاک گراولی
	۰/۵۴	۱ : ۱	۰/۶	۱/۵	۰/۳	
	۰/۷۲	۱/۵ : ۱	۰/۶	۲/۱	۰/۳	خاکهای قرمز مخلوط با خاکهای کم عمق شنی- لومی یا رسی
خاکهای ۷۵ سانتی متر	۰/۹	۱ : ۱	۰/۷۵	۱/۹۵	۰/۴۵	خاکهای خیلی کم عمق
	۱/۰۶	۱/۳ : ۱	۰/۷۵	۲/۴	۰/۴۵	خاکهای کم عمق
	۱/۳۱	۲ : ۱	۰/۶۸	۳/۳	۰/۶	خاکهای متوسط عمق
	۱/۴۴	۱/۵ : ۱	۰/۸۳	۳	۰/۵۳	
	۰/۹۹	۱/۵ : ۱	۰/۷۵	۴/۴۳	۰/۳	خاکهای متوسط عمق
۰/۴۵ تا ۰/۶	۱/۷۷	۴ : ۱				
	۱/۱۶۵	۱/۵ : ۱	۰/۷۵	۵/۱۸	۰/۳	خاکهای سیاه
۰/۴۵ تا ۰/۶	۲/۰۵	۵ : ۱				

با توجه به اینکه سکوهای خاکی در محل های برخورد با آبکند هاو یا فرورفتگی های موضعی از امتداد خطوط تراز منحرف می شوند. نقطه انحراف سکوها از خطوط مجاز، تغییرات ارتفاع و عرض پایین را به دنبال دارد و عرض بالایی سکو ثابت می ماند. در تقاطع سکوها با برآمدگی ها و یا آبکند ها به دلیل اینکه ارتفاع تغییر می کند عرض پایین هم متناسب با آن تغییر می یابد. به عنوان مثال هنگامی که یک سکو آبکندی را قطع می نماید، ارتفاعش افزایش و هنگامی که سکو یک برآمدگی را قطع نماید، ارتفاعش کاهش خواهد یافت. در شرایطی که سکوهای خاکی خندق ها را قطع می کنند مقطع عرضی سکو معمولاً بزرگتر در نظر گرفته می شود (حداقل ۶۰ سانتی متر برای ضخامت فوقانی و ترجیحاً شیب ۳:۱ در سراب و ۲:۱ در پایاب) تغییرات ابعاد سکو در جدول شماره ۱۴ نمایش داده شده است.

جدول شماره ۱۴ - تغییر ابعاد در نقاط انحراف سکو

انحراف	عرض بالا (متر)	عرض پایین (متر)	ارتفاع (متر)	شیب کناره ها	سطح مقطع (متر مربع)
صفر	۰/۴۵	۱/۹۵	۰/۷۵	۱:۱	۰/۹
۰/۱۵	۰/۴۵	۱/۶۵	۰/۶	۱:۱	۰/۶۳
۰/۳۰	۰/۴۵	۲/۵۵	۱/۰۵	۱:۱	۱/۵۸

۳-۳- سکوهای شیبدار

اصولی که باید در طراحی سکوهای شیبدار رعایت گردد عموماً همانند سکوهای افقی است. اما مواردی که این دو با هم اختلاف دارند در ادامه آمده اند:

۳-۳-۱- فواصل بین سکوها

فاصله های عمودی و افقی در سکوهای شیبدار همانند سکوهای افقی می باشد که در مواردی که خاک منطقه سنگین باشد با سرعت نفوذپذیری بالا و اجرا برنامه های کشت و کار خوب و عملیات حفاظتی کشاورزی مثل شخم روی تراز عدد محاسباتی تا ۲۵٪ می تواند افزایش یابد، و در مواردی که سرعت نفوذپذیری پایین است و بدون هیچگونه برنامه کشت و کار مناسب این عدد تا ۱۵٪ می تواند کاهش یابد.

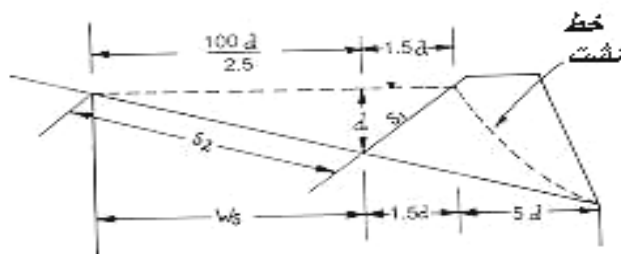
۳-۳-۲- شیب کانال

دو نوع شیب ثابت و متغیر برای سکوهای شیبدار استفاده می شود. برای سکوهای کوتاه با ۱۰۰ تا ۱۵۰ متر طول شیب ثابت به کار برده می شود و برای سکوهای درازتر شیب متغیر توصیه می شود. معمولاً بسته به نوع خاک، شیب این نوع سکوها از ۰/۲ تا ۰/۴ درصد متغیر است. در خاک های نفوذپذیر، شیب از صفر درصد در انتهای بالایی کانال تا ۰/۵ درصد در انتهای خروجی کانال ممکن است متفاوت باشد. در خاکهای نفوذناپذیر ممکن است از ۰/۲ درصد شروع شده و به ۰/۴ درصد در خروجی ختم شود. معمولاً این شیب ها در هر ۱۰۰ تا ۱۵۰ متر تغییر می کند. بنابراین یک سکوی ۴۰۰ متری، ممکن است در ۱۰۰ متر اول شیب صفر درصد، در

۱۰۰ متر دوم، ۰/۱ درصد، در ۱۰۰ متر سوم ۰/۲ درصد، و در ۱۰۰ متر آخر ۰/۳ درصد داشته باشد. سکوهاى ۱۰۰ تا ۲۰۰ متری مشکل پایداری را کاهش می دهند.

۳-۳-۳- تعیین سطح مقطع سکوها

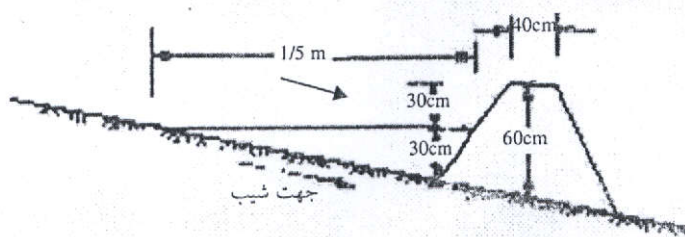
سطح مقطع سکو باید به اندازه کافی پایدار باشد. بالاترین سطح سیلاب ها پایین تر از سطح بالایی سکو باشد، و خط نشت زیر پنجه سکو در پایاب سکو باشد. معمولاً عرض بالایی سکو ۵۰ سانتی متر است اگرچه ممکن است که از ۳۰ تا ۹۰ سانتی متر نسبت به ارتفاع سکو متغیر باشد. ارتفاع می تواند ۵۰ تا ۸۰ سانتی متر باشد. معمولاً عمق سکو از کف سکو تا کناره بالای آن از ۰/۴۵ متر بیشتر نخواهد شد. شیب کناره ها به نوع خاک بستگی دارد. برای خاک های رسی شیب ۱:۱، برای خاک لومی ۱/۵:۱ و برای خاک شنی تا ۲:۱ افزایش می یابد. شیب کناره ها باید به اندازه کافی هموار باشند که اجازه عملیات کشاورزی بدون ضرر به سطح مقطع را بدهند. خط نشت دارای شیب عمودی به افقی ۳:۱، ۵:۱ و ۶:۱ به ترتیب برای خاک های رسی، شنی لومی و شنی می باشد. عرض پایه با توجه به این معیارها و عمق جریان تعیین می شود. در مواردی که یک کانال در ترکیب با یک سکو به کار برده می شود، باید ظرفیت کانال برای عبور رواناب اضافی با یک سرعت غیر فرسایشی کافی باشد. سرعت غیر فرسایشی از ۵۰ تا ۷۵ سانتی متر بر ثانیه برای خاکهای از شنی تا رسی متغیر است. سرعت به شیب کانال بستگی دارد. فرمول مانینگ (معمولاً با ضریب زبری ۰/۰۴) باید برای سرعت جریان و ظرفیت کانال به کار رود. کانال ها گاهی مواقع ممکن است سهمی شکل باشند اگر چه اصل آن به شکل دوزنقه است.

شکل شماره ۱۴ - طراحی سکوی شیبدار

۳-۴- تعیین ابعاد سرریزها

کانال های خروجی در سیستم های سکوبندی برای حفظ سکوها از تخریب ناشی از رواناب و همچنین جلوگیری از خسارت وارده به محصولات از طریق افزایش ارتفاع آب در بین سکوها طراحی و اجرا می گردد. اصولاً تعیین موقعیت و طراحی کانالهای خروجی در رابطه با حفاظت در شکل شماره ۱۵ نشان داده شده است.

شکل شماره ۱۵ - طراحی خروجی در سکو

تعیین طول و ارتفاع سر ریزها حایز اهمیت می باشد . طول سر ریز از رابطه زیر محاسبه می شود:

$$Q = 1.7 LH^{3/2} \quad (۱۳)$$

که در آن:

Q: دبی اوج رواناب حوزه آبخیز که از روی سکو سرریز می شود.

H: ارتفاع آب روی سرریز که معمولاً ۰/۳ متر در نظر گرفته می شود ،

L: طول سرریز بر حسب متر

به عنوان مثال اگر دبی اوج طراحی منطقه طرح ۲/۴ متر مکعب بر ثانیه باشد طول سرریز آن حدوداً برابر با ۳/۵ متر است.

دبی اوج رواناب را می توان از روشهای مختلف به دست آورد که رایج ترین آنها روش استدلالی است:

$$Q = CIA/360 \quad (۱۴)$$

که در آن :

C : ضریب رواناب

I : شدت بارندگی بر حسب میلی متر در ساعت

A : مساحت به هکتار

مهمترین پارامتر در تخمین مقدار رواناب اوج، شدت بارندگی است. که برای بهبود بخشیدن به معیار طراحی پیشنهاد می شود که ابزارهای اندازه گیری بر روی تاج خروجی نصب شود. اطلاعات عمق و دوره بازگشت جریان در تعیین دبی اوج طراحی بسیار مهم هستند که معمولاً دوره بازگشت را ۱۰ ساله در نظر می گیرند. در صورتی که شدت بارندگی های کوتاه مدت (کمتر از یک ساعت) با دوره بازگشت ۱۰ ساله در دسترس باشد با توجه به زمان تمرکز، شدت بارندگی مورد نظر انتخاب می گردد. در غیر این صورت باید شدت بارندگی منطقه برای مدت زمان تمرکز با استفاده از روش های رایج که مناسب منطقه باشد، محاسبه شود.

برای تعیین C می توان از جدول شماره ۱۵ استفاده نمود.

جدول شماره ۱۵ - تعیین C در روش استدلالی

نوع کاربری اراضی	شیب زمین بر حسب در صد	لومی شنی	رسی و لومی شنی	رسی سخت
اراضی کشاورزی	۵-۰	۰/۳	۰/۵	۰/۶
	۱۰-۵	۰/۴	۰/۶	۰/۷
	۳۰-۱۰	۰/۵۲	۰/۷۲	۰/۸۲
اراضی مرتعی	۵-۰	۰/۱	۰/۳	۰/۴
	۱۰-۵	۰/۱۶	۰/۳۶	۰/۵۵
	۳۰-۱۰	۰/۲۲	۰/۴۲	۰/۶
اراضی جنگلی	۵-۰	۰/۱	۰/۳	۰/۴
	۱۰-۵	۰/۲۵	۰/۳۵	۰/۵
	۳۰-۱۰	۰/۳	۰/۵	۰/۶

برای تعیین تعداد خروجی ها (N) نیز از فرمول زیر استفاده می شود:

$$N = L / 2K \quad (۱۵)$$

که در آن :

L : طول کل سکوها در یک هکتار به متر

K : طول بحرانی سکوها در یک هکتار به متر

در صورتیکه ابعاد زمین در یک هکتار برابر با ۱۰۰ × ۱۰۰ متر فرض شود ، طول کل سکوها در یک هکتار (L) برابر خواهد بود با :

$$L = 1000 / HD \quad (۱۶)$$

به این ترتیب در صورتیکه فاصله افقی دو سکو ۲۵ متر تعیین شده باشد لذا طول کل سکو در یک هکتار ۴۰۰ متر بوده و چنانچه

طول بحرانی سکوها ۱۰۰ متر فرض در نظر گرفته شود بنابراین تنها دو عدد سر ریز در وسعت یک هکتار ضرورت دارد.

۳-۴-۱- تعیین قطر سرریزهای لوله ای

نصب یک لوله در محل و در بدنه سکو می تواند آب اضافی را به فضای بین سکوها انتقال داده و به عنوان سرریز عمل نماید. برای آبخیزی که مساحتی در حدود ۳ هکتار دارد از لوله ای به قطر ۱۵ سانتی متر و برای یک حوزه ۵ هکتاری لوله ای به قطر ۲۲/۵ سانتی متر و در صورتی که مساحت آبخیز ۸ هکتار باشد قطر لوله برابر با ۳۰ سانتی متر در نظر گرفته می شود. در قسمت سراب سکو لوله واقع شده داخل محفظه باید ۰/۳ متر بالاتر از ارتفاع سطح تراز قرار گرفته باشد.

اندازه محفظه برای لوله ای به قطر ۱۵ سانتی متر باید در حدود ۴۵ سانتی متر و برای لوله ای به قطر ۲۲/۵ و ۳۰ سانتی متر قطر محفظه باید ۶۰ سانتی متر در نظر گرفته شود.

۳-۵- تعیین ابعاد سکوهای سنگی

برای تعیین ابعاد سکوهای سنگی ابتدا باید ارتفاع آنرا مشخص نمود. در تعیین ارتفاع سکو فاکتورهای مختلفی مؤثر بوده که در رابطه زیر نشان داده شده است.

$$HR = (H_1 + X_1) + (H_2 + X_2) \quad (۱۷)$$

که در آن :

HR : ارتفاع سکوی سنگی بر حسب متر

H_1 : ارتفاع خاک و آب پیش بینی شده در پشت سکو بر حسب متر

X_1 : ارتفاع خاک قابل فرسایش در پای سکو بر حسب متر

H_2 : عمق خاک قابل فرسایش در پای سکو (۲۰ سانتی متر)

X_2 : ضریب اطمینان در پی (۲۰ سانتی متر)

در شکل شماره ۱۶ پارامترهای مربوط به تعیین ارتفاع سکوی سنگی ارائه شده است. بر اساس تجربیات به دست آمده معمولاً ارتفاع آزاد ۱۰ سانتی متر و عمق خاک به اضافه ارتفاع آب در پشت سکو برابر ۵۰ سانتی متر در نظر گرفته می شود. همانطور که ملاحظه می گردد ارتفاع کلی یک سکوی سنگی یک متر لحاظ شده و ارتفاع مفید آن در حدود ۶۰ سانتی متر خواهد بود.

ضخامت تحتانی یک سکو سنگی بین ۰/۸ تا ۱ متر و ضخامت فوقانی آن بین ۰/۳ تا ۰/۶ متر منظور می شود.

در صورتی که سکوی سنگی دارای سربار اضافی ناشی از حرکت ماشین آلات نباشد ضخامت تحتانی در حدود ۰/۸ متر و ضخامت فوقانی تقریباً ۰/۳ متر ملحوظ می گردد. در شرایطی که برای سکوی سنگی سربار اضافی در نظر گرفته شود ضخامت تحتانی در حدود یک متر و ضخامت فوقانی ۰/۶ متر در نظر گرفته می شود. سکوی سنگی در سکو بندی به صورت خشکه چین بوده که از سنگهای جمع آوری شده از سطح زمین منطقه مورد نظر برای سکو بندی و چیدن آنها بر روی هم ساخته می شود.

برای تعیین حجم سنگ مورد نیاز جهت احداث سکوهای سنگی از رابطه زیر استفاده می شود :

$$V_b = A \times L \times H = [(B + b)/2] \times H \times L \times N \quad (۱۸)$$

که در آن :

V_b : حجم سنگ مورد نیاز برای احداث سکوی سنگی در یک هکتار بر حسب متر مکعب

A : میانگین سطح مقطع سکو بر حسب متر مربع

H : ارتفاع سکو بر حسب متر

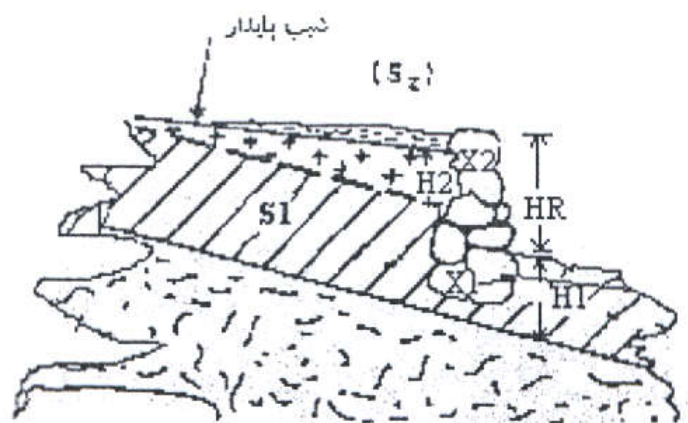
B : ضخامت تحتانی بر حسب متر

b : ضخامت فوقانی بر حسب متر

L : طول یک سکو در یک هکتار بر حسب متر

N : تعداد سکو در یک هکتار

توجه به اینکه در حالت بدون سربار ضخامت تحتانی و ضخامت فوقانی به ترتیب برابر با $0/3$ و $0/8$ متر بوده بنابراین سطح مقطع یک سکو با ارتفاع یک متر در چنین وضعیتی برابر با $0/55$ متر مربع خواهد بود. در صورتی که سربار برای سکوی سنگی در نظر گرفته شود، ضخامت فوقانی و تحتانی به ترتیب برابر $0/6$ و 1 متر بوده و در اینصورت سطح مقطع $0/8$ متر مربع خواهد شد.

شکل شماره ۱۶- پارامترهای مربوط به ارتفاع سکوهای سنگی

۳-۶- تعیین ابعاد سکوهای خاکی

فاکتورهایی که در تعیین ارتفاع سکوهای سنگی مؤثر بوده در مورد سکوهای خاکی نیز مؤثرند. ارتفاع آب ذخیره شده در پشت سکوهای خاکی بر حسب مناطق مختلف و شرایط بارندگی، ارتفاع جریان آب در خروجی‌ها (سرریزها)، ارتفاع آزاد در نظر گرفته شده، ارتفاع خاک فرسایش یافته در اراضی بین دو سکو، شدت نفوذپذیری خاک (نفوذپذیری خاک باید همواره بیشتر از تولید رواناب باشد و لذا خاکهای با نفوذپذیری کم مثل خاک‌های رس جهت ساخت سکوهای خاکی مناسب نیستند)، فاصله عمودی بین دو سکو و اعمال نظر به منظور بهره‌وری بیشتر از سیستم های سکوبندی با توجه به انتظار بهره‌بردار جهت ذخیره آب بیشتر در پشت سکو در تعیین ارتفاع سکوهای خاکی مؤثر هستند. شکل شماره ۱۷ ابعاد سکوهای خاکی را نشان می‌دهد. ارتفاع سکوهای خاکی از رابطه ۱۹ به دست می‌آید:

$$H_s = H_1 + H_2 + H_3 \quad (19)$$

که در آن :

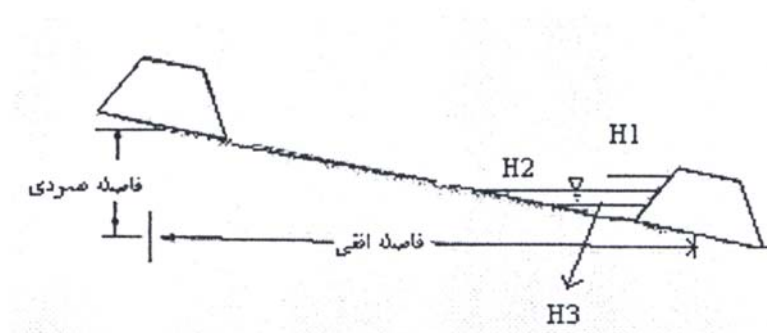
H_s : ارتفاع سکوی خاکی بر حسب متر

H_1 : ارتفاع آزاد سکوی خاکی برابر ۲۰ سانتی متر

H_2 : ارتفاع آب ذخیره شده (۳۰ سانتی متر)

H_3 : ارتفاع خاک فرسایش یافته (۳۰ سانتی متر)

بنابراین ارتفاع یک سکوی خاکی در شرایط عادی برابر با ۸۰ سانتی متر به دست خواهد آمد. مضاف بر اینکه در انواع خاکها ضخامت تحتانی و فوقانی و همچنین شیبهای طرفین یک سکوی خاکی با هم فرق داشته ولی مقطع عرضی آنها به شکل دوزنقه است. در جدول شماره ۱۶ ابعاد سکوهای خاکی ارائه شده است.

شکل شماره ۱۷ - پارامترهای مربوط به ارتفاع سکوهای خاکی

جدول شماره ۱۶ - تعیین ابعاد سکوهای خاکی بر حسب نوع خاک

ردیف	شرایط عمق خاک	عرض فوقانی (متر)	عرض تحتانی (متر)	ارتفاع (متر)	شیب طرفین	مقطع عرضی (متر مربع)
۱	خاک خیلی کم عمق (کمتر از ۸ سانتی متر)	۰/۴۵	۱/۹۵	۰/۷۵	۱ : ۱	۰/۹۰
۲	خاک کم عمق (۸ تا ۳۰ سانتی متر)	۰/۴۵	۲/۵۵	۰/۸۲	۲/۱	۱/۲۱
۳	خاک با عمق متوسط (۳۰ تا ۴۵ سانتی متر)	۰/۵۲	۳/۰۰	۰/۸۲	۱/۱ : ۵	۱/۴۸
۴	خاک عمیق (۴۵ تا ۹۰)	۰/۶۰	۴/۲۰	۰/۹۰	۲ : ۱	۲/۲۲

۷-۳- محاسبه خاکریزی

خاکریزی برای سکوبندی شامل سکوهای اصلی، کناری و جانبی است. همه این سکوها معمولاً سطح مقطع یکسان دارند. طول سکوهای جانبی و کناری را ۳۰ درصد طول سکوهای اصلی در نظر می گیرند.

تعداد سکو در هکتار :

$$N = 100S/L \text{ (V.I.)} \quad (۲۰)$$

که در آن:

L : طول سکوبندی به متر

S : شیب زمین بر حسب درصد

L : طول سکو در هکتار

V.I : فاصله عمودی بر حسب متر

۳۰ درصد سکوه‌های جانبی و کناری مساوی کل طول سکو در هکتار است لذا:

$$L = 130S/V \cdot I. \quad (21)$$

مساحت سطح مقطع سکو :

$$A = h * (b + T)/2 \quad (22)$$

که در آن :

b : عرض پایین به متر

T : عرض بالایی سکو به متر

h : ارتفاع سکو به متر

بنابراین حجم خاکریزی در هکتار به متر مکعب عبارت است از:

$$V = L * A = 130S/V \cdot I * h * (b + T)/2 \quad (23)$$

۳-۸- مساحت از دست رفته برای سکو بندی

این اطلاعات برای کارهای اقتصادی سکوبندی و معلوم کردن محدوده شبکه گیاهان بعد از سکوبندی مفید است. مساحت واقعی اشغال شده توسط سکوبندی بستگی به عرض پایینی سکو، شیب و فاصله عمودی سکو دارد.

طول سکو در هکتار از رابطه زیر محاسبه می شود:

$$10000/H.I = \text{طول سکو در هکتار} \quad (24)$$

که در آن :

H.I. = فاصله افقی سکو به متر

از این رو مساحت کسر شده در اثر سکوبندی برابر است با:

$$\text{درصد مساحت کسر شده} = 100 \times \frac{S}{V.I} \times b \quad (25)$$

که در آن :

b : عرض پایین سکوبندی به متر

S : شیب زمین بر حسب درصد

V.I : فاصله عمودی بر حسب متر

طول سکوه‌های جانبی و کناری ۳۰ درصد طول سکوی اصلی است در نتیجه:

$$(26) \quad 130 \text{ S/V.I.} \times b = \text{کل زمین از دست رفته در هکتار}$$

مقادیر درصد مساحت کاهش یافته در شرایط مختلف سکو بندی در حداقل ۱۷ تا ۲۳ نشان داده شده است.

جدول شماره ۱۷ - درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۱ متر)

فاصله عمودی سکوها بر حسب متر								شیب زمین بر حسب درصد
۰/۵	۱	۱/۵	۲	۲/۵	۳	۳/۵	۴	
۲۰	۱۰	۶/۶۶	۵/۰۰	۴/۰۰	۳/۲۳	۲/۸۵	۲/۵۰	۱۰
۲۴	۱۲	۸/۰۰	۶/۰۰	۴/۸۰	۴/۰۰	۳/۴۲	۳/۰۰	۱۲
۲۸	۱۴	۹/۳۳	۷/۰۰	۵/۶۰	۴/۶۶	۴/۰۰	۳/۵۰	۱۴
۳۲	۱۶	۱۰/۶۶	۸/۰۰	۶/۴۰	۵/۳۳	۴/۵۷	۴/۰۰	۱۶
۳۶	۱۸	۱۲/۰۰	۹/۰۰	۷/۲۰	۶/۰۰	۵/۱۴	۴/۵۰	۱۸
۴۰	۲۰	۱۳/۳۳	۱۰/۰۰	۸/۰۰	۶/۶۶	۵/۷۱	۵/۰۰	۲۰
۴۴	۲۲	۱۴/۶۶	۱۱/۰۰	۸/۸۰	۷/۳۳	۶/۲۸	۵/۵۰	۲۲
۴۸	۲۴	۱۶/۰۰	۱۲/۰۰	۹/۶۰	۸/۰۰	۶/۸۵	۶/۰۰	۲۴
۵۰	۲۵	۱۶/۶۶	۱۲/۵	۱۰/۰۰	۸/۲۳	۷/۱۴	۶/۲۵	۲۵

جدول شماره ۱۸ - درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۱/۵ متر)

فاصله عمودی سکوها بر حسب متر								شیب زمین بر حسب درصد
۰/۵	۱	۱/۵	۲	۲/۵	۳	۳/۵	۴	
۳۰/۰۰	۱۵/۰۰	۱۰/۰۰	۷/۵۰	۶/۰۰	۵/۰۰	۴/۲۸	۳/۷۵	۱۰
۳۶/۰۰	۱۸/۰۰	۱۲/۰۰	۹/۰۰	۷/۲۰	۶/۰۰	۵/۱۴	۴/۵۰	۱۲
۴۲/۰۰	۲۱/۰۰	۱۴/۰۰	۱۰/۵۰	۸/۴۰	۷/۰۰	۶/۰۰	۵/۲۵	۱۴
۴۸/۰۰	۲۴/۰۰	۱۶/۰۰	۱۲/۰۰	۹/۶۰	۸/۰۰	۶/۸۵	۶/۰۰	۱۶
۵۴/۰۰	۲۷/۰۰	۱۸/۰۰	۱۳/۵۰	۱۰/۵۰	۹/۰۰	۷/۷۱	۶/۷۵	۱۸
۶۰/۰۰	۳۰/۰۰	۲۰/۰۰	۱۵/۰۰	۱۲/۰۰	۱۰/۰۰	۸/۵۷	۷/۵۰	۲۰
۶۶/۰۰	۳۳/۰۰	۲۲/۰۰	۱۶/۵۰	۱۳/۲۰	۱۱/۰۰	۹/۴۲	۸/۲۵	۲۲
۷۲/۰۰	۳۶/۰۰	۲۴/۰۰	۱۸/۰۰	۱۴/۴۰	۱۲/۰۰	۱۰/۲۸	۹/۰۰	۲۴
۷۵/۰۰	۳۷/۵۰	۲۵/۰۰	۱۸/۷۵	۱۵/۰۰	۱۲/۵۰	۱۰/۷۱	۹/۳۷	۲۵

جدول شماره ۱۹- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۲ متر)

فاصله عمودی سکوها بر حسب متر								شیب زمین بر حسب درصد
۰/۵	۱	۱/۵	۲	۲/۵	۳	۳/۵	۴	
۴۰/۰۰	۲۰/۰۰	۱۳/۳۳	۱۰/۰۰	۸/۰۰	۶/۶۶	۵/۷۱	۵/۰۰	۱۰
۴۸/۰۰	۲۴/۰۰	۱۶/۰۰	۱۲/۰۰	۹/۶۰	۸/۰۰	۶/۸۵	۶/۰۰	۱۲
۵۶/۰۰	۲۸/۰۰	۱۸/۶۶	۱۴/۰۰	۱۱/۲۰	۹/۳۳	۸/۰۰	۷/۰۰	۱۴
۶۴/۰۰	۳۲/۰۰	۲۱/۳۳	۱۶/۰۰	۱۲/۸۰	۱۰/۶۶	۹/۱۴	۸/۰۰	۱۶
۷۲/۰۰	۳۶/۰۰	۲۴/۰۰	۱۸/۰۰	۱۴/۴۰	۱۲/۰۰	۱۰/۲۸	۹/۰۰	۱۸
۸۰/۰۰	۴۰/۰۰	۲۶/۶۶	۲۰/۰۰	۱۶/۰۰	۱۳/۳۳	۱۱/۴۲	۱۰/۰۰	۲۰
۸۸/۰۰	۴۴/۰۰	۲۹/۳۳	۲۲/۰۰	۱۷/۶۰	۱۴/۶۶	۱۲/۵۷	۱۱/۰۰	۲۲
۹۶/۰۰	۴۸/۰۰	۳۲/۰۰	۲۴/۰۰	۱۹/۲۰	۱۶/۰۰	۱۳/۷۱	۱۲/۰۰	۲۴
۱۰۰/۰۰	۵۰/۰۰	۳۳/۳۳	۲۵/۰۰	۲۰/۰۰	۱۶/۶۶	۱۴/۲۸	۱۲/۵۰	۲۵

جدول شماره ۲۰- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۲/۵ متر)

فاصله عمودی سکوها بر حسب متر								شیب زمین بر حسب درصد
۰/۵	۱	۱/۵	۲	۲/۵	۳	۳/۵	۴	
۵۰/۰۰	۲۵/۰۰	۱۶/۶۶	۱۲/۵۰	۱۰/۰۰	۸/۳۳	۷/۱۴	۶/۲۵	۱۰
۶۰/۰۰	۳۰/۰۰	۲۰/۰۰	۱۵/۰۰	۱۲/۰۰	۱۰/۰۰	۸/۵۷	۷/۵۰	۱۲
۷۰/۰۰	۳۵/۰۰	۲۳/۳۳	۱۷/۵۰	۱۴/۰۰	۱۱/۶۶	۱۰/۰۰	۸/۵۷	۱۴
۸۰/۰۰	۴۰/۰۰	۲۶/۶۶	۲۰/۰۰	۱۶/۰۰	۱۳/۳۳	۱۱/۴۲	۱۰/۰۰	۱۶
۹۰/۰۰	۴۵/۰۰	۳۰/۰۰	۲۲/۵۰	۱۸/۰۰	۱۵/۰۰	۱۲/۸۵	۱۱/۲۵	۱۸
۱۰۰/۰۰	۵۰/۰۰	۳۳/۳۳	۲۵/۰۰	۲۰/۰۰	۱۶/۶۶	۱۴/۲۸	۱۲/۵۰	۲۰
۱۱۰/۰۰	۵۵/۰۰	۳۶/۶۶	۲۷/۵۰	۲۲/۰۰	۱۸/۳۳	۱۵/۷۱	۱۳/۷۵	۲۲
۱۲۰/۰۰	۶۰/۰۰	۴۰/۰۰	۳۰/۰۰	۲۴/۰۰	۲۰/۰۰	۱۷/۱۴	۱۵/۰۰	۲۴
۱۲۵/۰۰	۶۲/۵۰	۴۱/۶۶	۳۱/۲۵	۲۴/۸۳	۲۰/۸۳	۱۷/۸۵	۱۵/۶۲	۲۵

جدول شماره ۲۱- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۳ متر)

فاصله عمودی سکوها بر حسب متر								شیب زمین بر حسب درصد
۰/۵	۱	۱/۵	۲	۲/۵	۳	۳/۵	۴	
۶۰/۰۰	۳۰/۰۰	۲۰/۰۰	۱۵/۰۰	۱۲/۰۰	۱۰/۰۰	۸/۸۵	۷/۵۰	۱۰
۷۲/۰۰	۳۶/۰۰	۲۴/۰۰	۱۸/۰۰	۱۴/۴۰	۱۲/۰۰	۱۰/۲۸	۹/۰۰	۱۲
۸۴/۰۰	۴۲/۰۰	۲۸/۰۰	۲۱/۰۰	۱۶/۸۰	۱۴/۰۰	۱۲/۰۰	۱۰/۵۰	۱۴
۹۶/۰۰	۴۸/۰۰	۳۲/۰۰	۲۴/۰۰	۱۹/۲۰	۱۶/۰۰	۱۳/۷۱	۱۲/۰۰	۱۶
۱۰۸/۰۰	۵۴/۰۰	۳۶/۰۰	۲۷/۰۰	۲۱/۶۰	۱۸/۰۰	۱۵/۴۲	۱۳/۵۰	۱۸
۱۲۰/۰۰	۶۰/۰۰	۴۰/۰۰	۳۰/۰۰	۲۴/۰۰	۲۰/۰۰	۱۷/۱۴	۱۵/۰۰	۲۰
۱۳۲/۰۰	۶۶/۰۰	۴۴/۰۰	۳۳/۰۰	۲۶/۴۰	۲۲/۰۰	۱۸/۸۵	۱۶/۵۰	۲۲
۱۴۴/۰۰	۷۲/۰۰	۴۸/۰۰	۳۶/۰۰	۲۸/۸۰	۲۴/۰۰	۲۰/۵۷	۱۸/۰۰	۲۴
۱۵۰/۰۰	۷۵/۰۰	۵۰/۰۰	۳۷/۵۰	۳۰/۰۰	۲۵/۰۰	۲۱/۴۲	۱۸/۷۵	۲۵

جدول شماره ۲۲ درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۳/۵ متر)

فاصله عمودی سکوها بر حسب متر								شیب زمین بر حسب در صد
۰/۵	۱	۱/۵	۲	۲/۵	۳	۳/۵	۴	
۷۰/۰۰	۳۵/۰۰	۲۳/۳۳	۱۷/۵۰	۱۴/۰۰	۱۱/۶۶	۱۰/۰۰	۸/۷۵	۱۰
۸۴/۰۰	۴۲/۰۰	۲۸/۰۰	۲۱/۰۰	۱۶/۸۰	۱۴/۰۰	۱۲/۰۰	۱۰/۵۰	۱۲
۹۸/۰۰	۴۹/۰۰	۳۲/۶۶	۲۴/۵۰	۱۹/۶۰	۱۶/۳۳	۱۴/۰۰	۱۲/۲۵	۱۴
۱۱۲/۰۰	۵۶/۰۰	۳۷/۳۳	۲۸/۰۰	۲۴/۴۰	۱۸/۶۶	۱۶/۰۰	۱۴/۰۰	۱۶
۱۲۶/۰۰	۶۳/۰۰	۴۲/۰۰	۳۱/۵۰	۲۵/۲۰	۲۱/۰۰	۱۸/۰۰	۱۵/۷۵	۱۸
۱۴۰/۰۰	۷۰/۰۰	۴۶/۶۶	۳۵/۰۰	۲۸/۰۰	۲۳/۳۳	۲۰/۰۰	۱۷/۵	۲۰
۱۵۴/۰	۷۷/۰۰	۵۱/۳۳	۳۸/۵۰	۳۰/۸۰	۲۵/۳۳	۲۲/۰۰	۱۹/۲۵	۲۲
۱۶۸/۰۰	۸۴/۰۰	۵۶/۰۰	۴۲/۰۰	۳۲/۶۰	۲۸/۰۰	۲۴/۰۰	۲۱/۰۰	۲۴
۱۷۵/۰۰	۸۷/۵۰	۵۸/۳۳	۴۳/۷۵	۳۵/۰۰	۲۹/۱۶	۲۵/۰۰	۲۱/۸۷	۲۵

جدول شماره ۲۳- درصد مساحت کاهش یافته در اثر سکو بندی در یک هکتار (عرض تحتانی سکو = ۴ متر)

فاصله عمودی سکوها بر حسب متر								شیب زمین بر حسب در صد
۰/۵	۱	۱/۵	۲	۲/۵	۳	۳/۵	۴	
۸۰/۰۰	۴۰/۰۰	۲۶/۶۶	۲۰/۰۰	۱۶/۰۰	۱۳/۳۳	۱۱/۴۲	۱۰/۰۰	۱۰
۹۶/۰۰	۴۸/۰۰	۳۲/۰۰	۲۴/۰۰	۱۹/۲۰	۱۶/۰۰	۱۳/۷۱	۱۲/۰۰	۱۲
۱۱۲/۰۰	۵۶/۰۰	۳۷/۳۳	۲۸/۰۰	۲۴/۴۰	۱۸/۶۶	۱۶/۰۰	۱۴/۰۰	۱۴
۱۲۸/۰۰	۶۴/۰۰	۴۲/۶۶	۳۲/۰۰	۲۵/۶۰	۲۱/۳۳	۱۸/۲۸	۱۶/۰۰	۱۶
۱۴۴/۰۰	۷۲/۰۰	۴۸/۰۰	۳۶/۰۰	۲۸/۸۰	۲۴/۰۰	۲۰/۵۷	۱۸/۰۰	۱۸
۱۶۰/۰۰	۸۰/۰۰	۵۸/۶۶	۴۰/۰۰	۳۲/۰۰	۲۶/۶۶	۲۲/۸۵	۲۰/۰۰	۲۰
۱۷۶/۰۰	۸۸/۰۰	۵۸/۶۶	۴۴/۰۰	۳۵/۲۰	۲۹/۳۳	۲۵/۱۴	۲۲/۰۰	۲۲
۱۹۲/۰۰	۹۶/۰۰	۶۴/۰۰	۴۸/۰۰	۳۸/۴۰	۳۲/۰۰	۲۷/۴۲	۲۴/۰۰	۲۴
۲۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۶۶/۶۶	۵۰/۰۰	۴۰/۰۰	۳۳/۳۳	۲۸/۵۷	۲۵/۰۰	۲۵

۳-۹- منابع قرضه برای ساخت سکوهای خاکی

برای احداث سکوهای خاکی از خاک برداشته شده از گودال های قرضه به عرض ۲/۵ متر و عمق ۰/۳ متر استفاده می شود. این گونه گودال ها که در فاصله ۳ متری از پای سکو قرار گرفته عموماً با مقطع بشقابی بوده که ممکن است در قسمت سراب و یا پایاب یک سکو احداث گردند. این گودال ها شبیه پیتینگ بوده و لذا به صورت مقطع هستند . در جدول شماره ۲۴ ابعاد استاندارد گودالهای قرضه برای احداث سکوهای خاکی ارائه شده است.

جدول شماره ۲۴ - تعیین ابعاد گودال های قرضه در سکوهای خاکی

ردیف	عمق (متر)	عرض (متر)	طول (متر)	حجم (متر مکعب)
۱	۰/۳	۳/۱۲۵	۳/۱۲۵	۲/۹۳
۲	۰/۳	۳/۱۲۵	۶/۲۵	۵/۸۶
۳	۰/۳	۳/۱۲۵	۴/۶۸	۴/۳۹

۲/۹۳	۳/۹	۲/۵	۰/۳	۴
۵/۸۶	۷/۸۱	۲/۵	۰/۳	۵

برای تعیین فاصله گودال های قرضه از رابطه زیر می توان استفاده نمود :

$$L2 = (V/A) - L1 \quad (27)$$

که در آن :

V : حجم خاکبرداری از چاله بر حسب متر مکعب

A : سطح مقطع سکو بر حسب متر مربع

L1 : طول گودال قرضه موازی با سکو

L2 : فاصله بین گودال قرضه

اصولا حجم گودال های قرضه باید بر اساس حجم خاک مورد نیاز در یک ردیف سکو تعیین شود.

چنانچه طول سکو مشخص باشد می توان به سهولت از تقسیم حجم خاک برداری بر طول سکو، سطح مقطع آن را مشخص نمود. پس از تعیین حجم و سطح مقطع گودالهای قرضه با استفاده از جدول شماره ۲۴ که طول گودال مشخص گردید . با جای گذاری ارقام در رابطه بالا فاصله بین گودال ها محاسبه می شود. به عنوان مثال چنانچه قرار باشد بر روی یک دامنه اقدام به اجرای سیستم سکوبندی نمود، در صورتی که حجم خاک برداری از گودال قرضه ۵/۸۶ متر مکعب و سطح مقطع سکو ۱/۵۵ متر مربع باشد ، بنابراین طول سکوی موازی با گودال برابر ۳/۷۸ متر خواهد شد. اکنون با استفاده از رابطه اشاره شده فواصل گودال های قرضه محاسبه می شود. لازم به توضیح است منظور از طول ذکر شده در جدول ۲۴ کل طول (شامل خاکبرداری و خاکریزی) می باشد و از آنجا که در بخش هدف ، تعیین فاصله بین منابع قرضه(یا همان خاکبرداری) است ، طول خاکریزی محاسبه نشده و تنها طول خاکبرداری لحاظ می گردد لذا نصف طول گودال مندرج در جدول شماره ۲۴ در نظر گرفته می شود(یعنی معادل ۳/۱۲۵ متر). در نتیجه فاصله بین گودال ها برابر با ۰/۶۵۵ متر تعیین می شود.

فصل چهارم- برنامه ریزی و تهیه نقشه های اجرایی

طراحی و تهیه نقشه های اجرایی پروژه های فنی مهندسی در اقدامات آبخیزداری پس از تعیین شیوه های اجرایی مناسب و انجام محاسبات مقدماتی از ضروریات بوده که در ذیل به آن پرداخته می شود . مرحله طراحی سکوبندی با استفاده از نقشه های توپوگرافی انجام پذیرفته و به محاسبه حجم عملیات و طبعاً برآورد هزینه منجر می گردد .

۴-۱- نقشه های توپوگرافی

با استفاده از نقشه های توپوگرافی سیستم های سکوبندی قابل برنامه ریزی هستند . یک نقشه با خطوط میزان منحنی ۰/۶ متر یا کمتر می تواند کمک بسیار مؤثری در این مورد بنماید . برای اراضی با شیب ملایم نقشه های با خطوط میزان منحنی کمتر از ۰/۶ متر مناسب تر خواهند بود . معمولاً در صورتی که شیب زمین ملایم باشد از نقشه های توپوگرافی با فاصله خطوط میزان منحنی ۰/۳ متر استفاده خواهد شد . بدیهی است از آنجایی که نقشه های توپوگرافی با دقت اشاره شده برای اغلب نقاط کشور موجود نمی باشد . لذا تهیه نقشه های مورد نیاز با دقت مناسب (برای سکوهای خاکی مقیاس ۱:۲۰۰ تا ۱:۱۰۰۰ و برای سکوهای سنگی مقیاس ۱:۵۰۰ تا ۱:۱۰۰۰۰) برای محدوده های مطالعاتی مورد تأیید طی مراحل اولیه ارزیابی ضروری است . روی نقشه توپوگرافی می بایستی طراحی لازم را جهت اقدامات ذیل به انجام رساند .

۴-۱-۱- تعیین مرزهای دائمی

بر روی نقشه ابتدا می بایستی مرزهای دائمی منطقه مشخص و علامت گذاری شوند . این مرزها شامل تپه ها و برآمدگی های ناهنجار ، فرسایش های آبکندی با عمق ۱ تا ۱/۵ متر ، گودی ها و فرورفتگی های ناهنجار ، پل ها و بیروی زدگی های سنگی می باشند .

۴-۱-۲- تعیین موقعیت سکوها

در این مرحله بایستی موقعیت سکوها با توجه به فواصل تعیین شده در طراحی روی نقشه ، مشخص گردد که معمولاً شامل موارد ذیل می باشند :

- موقعیت سکوهای اصلی به ویژه سکوهای کلیدی

- موقعیت سکوهای جانبی و کناری و تکمیلی

- موقعیت خروجی ها (سر ریزها)

- موقعیت کانالهای زهکشی

- موقعیت محل های قرضه خاک (در مورد سکوهای خاکی)

- موقعیت محل های قرضه سنگ (برای سکوهای سنگی)

- موقعیت جاده های دسترسی

منطقه ای که برای سکوبندی در نظر گرفته شده است باید به بلوکهای مستقل و به اندازه های متناسب به مساحت ۲۵ تا ۵۰ هکتار با انجام عملیات خاک تقسیم بندی شوند . برای انتخاب یک بلوک مستقل که تحت تأثیر رواناب بلوکهای تقسیم نشده قرار می گیرد باید از اطلاعات اولیه منطقه شامل نقشه مناسب که روستاهای منطقه و مرز حوزه انتخابی بر روی آن به طور صحیح مشخص باشد استفاده تا بتوان قضاوت صحیحی از منطقه حاصل گردد . در این ارتباط تهیه نقشه هایی با خطوط میزان منحنی ۰/۶ یا ۰/۳ متر از هر یک از بلوکهای مستقل ضروری می باشد بر روی این نقشه می بایستی کلیه عوارض طبیعی مصنوعی و همچنین زیر حوزه ها و غیره نیز آورده شود و محل مورد نظر برای سکوبندی مشخص شده باشد .

توصیه می شود در برنامه ریزی سیستم های سکوبندی بر روی نقشه سکوها به ترتیب از بالا به طرف پائین دامنه های شیبدار ردیف گردند . در صورتیکه رواناب بیش از ارتفاع مفید سکوها باشد باید از سکوهای تکمیلی در برنامه ریزی استفاده نمود . همچنین چنانچه طول سکوهای مشخص شده بر روی نقشه بیشتر از ۳۰۰ متر گردد باید از سکوهای جانبی برای کاهش تمرکز رواناب و خسارات ناشی از رواناب به سکوها به ویژه سکوهای خاکی استفاده لازم به عمل آید . به طور کلی سطوح واقع شده بین سکوهای اصلی ، کناری ، جانبی و مکمل به طور هماهنگ موجب نگهداری رواناب بدون ایجاد خسارت به شبکه سکوبندی می گردد . برای طراحی و برنامه ریزی یک سیستم سکوبندی در یک منطقه یک کارشناس نیاز به اطلاعات ذیل دارد .

I : نقشه توپوگرافی مناسب

II : فواصل سکوها

III : مقطع عرضی سکوها

IV : ارتفاع سکوها

V : مقاطع خروجیها (سر ریزها) و کانالهای خروجی

VI : نوع بهره برداری از زمینهای مورد نظر برای سکوبندی

VII : نیازهای بهره برداران

آنچه که مسلم است کلیه اطلاعات فوق باید در مرحله طراحی تعیین و مشخص شده باشد و در مرحله برنامه ریزی بر اساس برآوردهای لازم در مرحله طراحی ، اقدامات لازم صورت پذیرد . باید توجه داشت در بیشتر مواقع دو مرحله طراحی و برنامه ریزی جهت تهیه یک سیستم سکوبندی با هم صورت می پذیرد .

اصولاً به این مسئله باید توجه داشت که در برنامه ریزی سیستمهای سکوبندی فواصل تعیین شده در طراحی حدود ۲۰ - ۳۰٪ قابل افزایش و یا کاهش می باشند . تعدیل در نظر گرفته شده جهت تنظیم مناسب مسیر سکوها و یا ایجاد موقعیت بهتر و همچنین امتناع از برخورد به موانع است . به طور کلی این ایده را درباره حدود انحراف مسیر سکوها چنین بیان نمود که در یک بلوک مشخص شده بر روی یک دامنه شیبدار حدود انحراف برای قسمت بالایی ۱۰ سانتی متر و برای قسمت پائین تر حدود ۲۰ سانتی متر منظور گردد . نکته مهم آنکه اگر در مسیر سکوها پستی و بلندی هائی وجود داشته باشد که اختلاف ارتفاع آنها بیش از یک متر یا سطح آن بیش از ۵ متر مربع باشد ، آنگاه سکوها در محل برخورد با پستی و بلندی مسدود می گردد . اما اگر این اختلاف ارتفاع کمتر از یک متر یا سطح آن کمتر از ۵ متر مربع باشد سکو کمی منحرف می گردد و در چنین حالتی باید نسبت به اصلاح عوارض تدابیر لازم اتخاذ گردد و در صورت عدم اصلاح فواصل سکوها بر اساس موازین طراحی شده بر روی نقشه پیاده می گردد.

۴-۲- تعیین حجم عملیات

۴-۲-۱- تعیین حجم عملیات سکوهاى سنگی

بطور کلی در سکوبندی از سکوهاى سنگی عملیات خاکبرداری و خاکریزی همانند آنچه در تراسبندی متداول است ، انجام نگرفته و در صورت نیاز به عملیات خاکبرداری و خاکریزی حجم عملیات مزبور از استانداردهای تراسبندی تعیین می گردد . در سکوبندی با سکوهاى سنگی معمولاً پی کنی سکوها و کانالهای زهکشی امری لازم و ضروری بوده که در این استاندارد به آنها اشاره می شود . آنچه که مسلم است حجم عملیات سنگی که برای احداث سکوها انجام می پذیرد از دیگر عملیات اشاره شده بیشتر بوده ولذا در این مورد توضیحاتی به شرح ذیل ارائه می گردد .

۴-۲-۱-۱- تعیین حجم عملیات سنگی در سکوهاى سنگی

برای تعیین حجم سکوهاى سنگی در یک هکتار می توان از رابطه زیر استفاده نمود .

$$L = \frac{100S}{VI} \quad (28)$$

که در آن :

L : طول سکوها در یک هکتار بر حسب متر

S : شیب زمین بر حسب درصد

V.I. : فاصله عمودی بر حسب متر

با در نظر گرفتن رابطه بالا طول سکوها در یک هکتار زمین مورد نظر برای سکوها بندى محاسبه گردیده است که در جدول شماره ۲۵ ارائه شده است .

جدول شماره ۲۵ طول سکوها در یک هکتار زمین سکوبندی شده بر حسب متر

فاصله عمودی سکوها بر حسب متر						شیب زمین بر حسب درصد
۳	۲/۵	۲	۱/۵	۱	۰/۵	
۲۰۰/۰۰	۲۴/۰۰	۳۰۰/۰۰	۴۰۰/۰۰	۶۰۰/۰۰	۱۲۰۰/۰۰	۶
۲۶۶/۶۶	۳۲۰/۰۰	۴۰۰/۰۰	۵۳۳/۳۳	۸۰۰/۰۰	۱۶۰۰/۰۰	۸
۳۳۳/۳۳	۴۰۰/۰۰	۵۰۰/۰۰	۶۶۶/۶۶	۱۰۰۰/۰۰	۲۰۰۰/۰۰	۱۰
۴۰۰/۰۰	۴۸۰/۰۰	۶۰۰/۰۰	۸۰۰/۰۰	۱۲۰۰/۰۰	۲۴۰۰/۰۰	۱۲
۴۶۶/۶۶	۵۶۰/۰۰	۷۰۰/۰۰	۹۳۳/۳۳	۱۴۰۰/۰۰	۲۸۰۰/۰۰	۱۴
۵۳۳/۳۳	۶۴۰/۰۰	۸۰۰/۰۰	۱۰۶۶/۶۶	۱۶۰۰/۰۰	۳۲۰۰/۰۰	۱۶
۶۰۰/۰۰	۷۲۰/۰۰	۹۰۰/۰۰	۱۲۰۰/۰۰	۱۸۰۰/۰۰	۳۶۰۰/۰۰	۱۸
۶۶۶/۶۶	۸۰۰/۰۰	۱۰۰۰/۰۰	۱۳۳۳/۳۳	۲۰۰۰/۰۰	۴۰۰۰/۰۰	۲۰
۷۳۳/۳۳	۸۸۰/۰۰	۱۱۰۰/۰۰	۱۴۶۶/۶۶	۲۲۰۰/۰۰	۴۴۰۰/۰۰	۲۲
۸۰۰/۰۰	۹۶۰/۰۰	۱۲۰۰/۰۰	۱۶۰۰/۰۰	۲۴۰۰/۰۰	۴۸۰۰/۰۰	۲۴
۸۳۳/۳۳	۱۰۰۰/۰۰	۱۲۵۰/۰۰	۱۶۶۶/۶۶	۲۵۰۰/۰۰	۵۰۰۰/۰۰	۲۵

مثال) اگر شیب زمین ۶٪ و فاصله عمودی سکوها ۰/۵ متر طول سکوها برابر خواهد بود با :

$$L = \frac{100S}{VI} = \frac{100 \times 6}{0.5} = 1200 \text{ متر}$$

پس از تعیین طول سکوها در یک هکتار می توان با در دست داشتن سطح مقطع سکوها به سهولت حجم عملیات سکوبندی در یک هکتار را برآورد نمود. در جداول شماره ۲۶ تا ۳۱ بر اساس شیب زمین و سطح مقطع سکوها حجم عملیات سکو بندی ارائه شده است . نظر به اینکه سکوبندی در سکوهای سنگی به صورت خشکه چین بوده و لذا دارای تخلخل می باشد ، باید ارقام تعیین شده در جداول ۰/۷ ضرب گردد تا حجم واقعی سنگ مورد نیاز بدست آید .

جدول شماره ۲۶ حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب (VI = ۰/۵)

فاصله عمودی سکوها بر حسب متر مربع						شیب زمین بر حسب درصد
۱/۵	۱/۲۵	۱	۰/۷۵	۰/۵	۰/۲۵	
۱۸۰۰	۱۵۰۰	۱۲۰۰	۹۰۰	۶۰۰	۳۰۰	۶
۲۴۰۰	۲۰۰۰	۱۶۰۰	۱۲۰۰	۸۰۰	۴۰۰	۸
۳۰۰۰	۲۵۰۰	۲۰۰۰	۱۵۰۰	۱۰۰۰	۵۰۰	۱۰
۳۶۰۰	۳۰۰۰	۲۴۰۰	۱۸۰۰	۱۲۰۰	۶۰۰	۱۲
۴۲۰۰	۳۵۰۰	۲۸۰۰	۲۱۰۰	۱۴۰۰	۷۰۰	۱۴
۴۸۰۰	۴۰۰۰	۳۲۰۰	۲۴۰۰	۱۶۰۰	۸۰۰	۱۶
۵۴۰۰	۴۵۰۰	۳۶۰۰	۲۷۰۰	۱۸۰۰	۹۰۰	۱۸
۶۰۰۰	۵۰۰۰	۴۰۰۰	۳۰۰۰	۲۰۰۰	۱۰۰۰	۲۰
۶۶۰۰	۵۵۰۰	۴۴۰۰	۳۳۰۰	۲۲۰۰	۱۱۰۰	۲۲
۷۲۰۰	۶۰۰۰	۴۸۰۰	۳۶۰۰	۲۴۰۰	۱۲۰۰	۲۴
۷۵۰۰	۶۲۵۰	۵۰۰۰	۳۷۵۰	۲۵۰۰	۱۲۵۰	۲۵

مثال) اگر شیب زمین ۶٪ و فاصله عمودی سکوها ۰/۵ متر سطح مقطع سکوهائیز ۰/۵ متر مربع ، بنابراین حجم سکوها رد یک هکتار برابر ۶۰۰ متر مکعب خواهد بود .

جدول شماره ۲۷ حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب (VI = ۱)

سطح مقطع سکوها بر حسب متر مربع						شیب زمین بر حسب درصد
۱/۵	۱/۲۵	۱	۰/۷۵	۰/۵	۰/۲۵	
۹۰۰	۷۵۰	۶۰۰	۴۵۰	۳۰۰	۱۵۰	۶
۱۲۰۰	۱۰۰۰	۸۰۰	۶۰۰	۴۰۰	۲۰۰	۸
۱۵۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰۰	۷۵۰	۵۰۰	۲۵۰	۱۰
۱۸۰۰	۱۵۰۰	۱۲۰۰	۹۰۰	۶۰۰	۳۰۰	۱۲
۲۱۰۰	۱۷۵۰	۱۴۰۰	۱۰۵۰	۷۰۰	۳۵۰	۱۴
۲۴۰۰	۲۰۰۰	۱۶۰۰	۱۲۰۰	۸۰۰	۴۰۰	۱۶
۲۷۰۰	۲۲۵۰	۱۸۰۰	۱۳۵۰	۹۰۰	۴۵۰	۱۸
۳۰۰۰	۲۵۰۰	۲۰۰۰	۱۵۰۰	۱۰۰۰	۵۰۰	۲۰
۳۳۰۰	۲۷۵۰	۲۲۰۰	۱۶۵۰	۱۱۰۰	۵۵۰	۲۲
۳۶۰۰	۳۰۰۰	۲۴۰۰	۱۸۰۰	۱۲۰۰	۶۰۰	۲۴
۳۷۵۰	۳۱۲۵	۲۵۰۰	۱۸۷۵	۱۲۵۰	۶۲۵	۲۵

مثال (اگر شیب زمین ۶٪ و فاصله عمودی سکوها ۱ متر سطح مقطع سکوها نیز ۰/۵ متر مربع ، بنابراین حجم سکوها در یک هکتار برابر ۳۰۰ متر مکعب خواهد بود .

جدول شماره ۲۸ حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب (VI=۱/۵)

شیب زمین بر حسب درصد						سطح مقطع سکوها بر حسب متر مربع
۱/۵	۱/۲۵	۱	۰/۷۵	۰/۵	۰/۲۵	
۶۰۰/۰۰	۵۰۰/۰۰	۴۰۰/۰۰	۳۰۰/۰۰	۲۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۶
۷۹۹/۹۹	۶۶۶/۶۶	۵۳۳/۳۳	۳۹۹/۹۹	۲۶۶/۶۶	۱۳۳/۳۳	۸
۹۹۹/۹۹	۸۳۳/۳۳	۶۶۶/۶۶	۴۹۹/۹۹	۳۳۳/۳۳	۱۶۶/۶۶	۱۰
۱۲۰۰/۰۰	۱۰۰۰/۰۰	۸۰۰/۰۰	۶۰۰/۰۰	۴۰۰/۰۰	۲۰۰/۰۰	۱۲
۱۳۹۹/۹۹	۱۱۶۶/۶۶	۹۳۳/۳۳	۶۹۹/۹۹	۴۶۶/۶۶	۲۳۳/۳۳	۱۴
۱۵۹۹/۹۹	۱۳۳۳/۳۳	۱۰۶۶/۶۶	۷۹۹/۹۹	۵۳۳/۳۳	۲۶۶/۶۶	۱۶
۱۸۰۰/۰۰	۱۵۰۰/۰۰	۱۲۰۰/۰۰	۹۰۰/۰۰	۶۰۰/۰۰	۳۰۰/۰۰	۱۸
۱۹۹۹/۹۹	۱۶۶۶/۶۶	۱۳۳۳/۳۳	۹۹۹/۹۹	۶۶۶/۶۶	۳۳۳/۳۳	۲۰
۲۱۹۹/۹۹	۱۸۳۳/۳۳	۱۴۶۶/۶۶	۱۰۹۹/۹۹	۷۳۳/۳۳	۳۶۶/۶۶	۲۲
۲۴۰۰/۰۰	۲۰۰۰/۰۰	۱۶۰۰/۰۰	۱۲۰۰/۰۰	۸۰۰/۰۰	۴۰۰/۰۰	۲۴
۲۴۹۹/۹۹	۲۰۸۳/۳۳	۱۶۶۶/۶۶	۱۲۴۹/۹۹	۸۳۳/۳۳	۴۱۶/۶۶	۲۵

مثال (اگر شیب زمین ۶٪ و فاصله عمودی سکوها ۱/۵ متر سطح مقطع سکوها نیز ۰/۵ متر مربع ، بنابراین حجم سکوها در یک هکتار برابر ۲۰۰ متر مکعب خواهد بود .

جدول شماره ۲۹ حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب (VI = ۲)

شیب زمین بر حسب درصد						سطح مقطع سکوها بر حسب متر مربع
۱/۵	۱/۲۵	۱	۰/۷۵	۰/۵	۰/۲۵	
۴۵۰	۳۷۵	۳۰۰	۲۲۵	۱۵۰	۷۵	۶
۶۰۰	۵۰۰	۴۰۰	۳۰۰	۲۰۰	۱۰۰	۸
۷۵۰	۶۲۵	۵۰۰	۳۷۵	۲۵۰	۱۲۵	۱۰
۹۰۰	۷۵۰	۶۰۰	۴۵۰	۳۰۰	۱۵۰	۱۲
۱۰۵۰	۸۷۵	۷۰۰	۵۲۵	۳۵۰	۱۷۵	۱۴
۱۲۰۰	۱۰۰۰	۸۰۰	۶۰۰	۴۰۰	۲۰۰	۱۶
۱۳۵۰	۱۱۲۵	۹۰۰	۶۷۵	۴۵۰	۲۲۵	۱۸
۱۵۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰۰	۷۵۰	۵۰۰	۲۵۰	۲۰
۱۶۵۰	۱۳۷۵	۱۱۰۰	۸۲۵	۵۵۰	۲۷۵	۲۲
۱۸۰۰	۱۵۰۰	۱۲۰۰	۹۰۰	۶۰۰	۳۰۰	۲۴
۱۸۷۵	۱۵۶۲/۵	۱۲۵۰	۹۳۷/۵	۶۲۵	۳۱۲/۵	۲۵

مثال (اگر شیب زمین ۶٪ و فاصله عمودی سکوها ۲ متر سطح مقطع سکوها نیز ۰/۵ متر مربع ، بنابراین حجم سکوها در یک هکتار برابر ۱۵۰ متر مکعب خواهد بود .

جدول شماره ۳۰ حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب ($VI = 2/5$)

سطح مقطع سکوها بر حسب متر مربع						شیب زمین بر حسب درصد
۱/۵	۱/۲۵	۱	۰/۷۵	۰/۵	۰/۲۵	
۳۶۰	۳۰۰	۲۴۰	۱۸۰	۱۲۰	۶۰	۶
۴۸۰	۴۰۰	۳۲۰	۲۴۰	۱۶۰	۸۰	۸
۶۰۰	۵۰۰	۴۰۰	۳۰۰	۲۰۰	۱۰۰	۱۰
۷۲۰	۶۰۰	۴۸۰	۳۶۰	۲۴۰	۱۲۰	۱۲
۸۴۰	۷۰۰	۵۶۰	۴۲۰	۲۸۰	۱۴۰	۱۴
۹۶۰	۸۰۰	۶۴۰	۴۸۰	۳۲۰	۱۶۰	۱۶
۱۰۸۰	۹۰۰	۷۲۰	۵۴۰	۳۶۰	۱۸۰	۱۸
۱۲۰۰	۱۰۰۰	۸۰۰	۶۰۰	۴۰۰	۲۰۰	۲۰
۱۳۲۰	۱۱۰۰	۸۸۰	۶۶۰	۴۴۰	۲۲۰	۲۲
۱۴۴۰	۱۲۰۰	۹۶۰	۷۲۰	۴۸۰	۲۴۰	۲۴
۱۵۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰۰	۷۵۰	۵۰۰	۲۵۰	۲۵

مثال) اگر شیب زمین ۶٪ و فاصله عمودی سکوها ۲/۵ متر سطح مقطع سکوها نیز ۰/۵ متر مربع ، بنابراین حجم سکوها در یک هکتار برابر ۱۲۰ متر مکعب خواهد بود .

جدول شماره ۳۱ حجم سکوها در یک هکتار سکوبندی شده بر حسب متر مکعب ($VI = 3$)

سطح مقطع سکوها بر حسب متر مربع						شیب زمین بر حسب درصد
۱/۵	۱/۲۵	۱	۰/۷۵	۰/۵	۰/۲۵	
۳۰۰/۰۰	۲۵۰/۰۰	۲۰۰/۰۰	۱۵۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۵۰۰/۰۰	۶
۳۹۹/۹۹	۳۳۳/۳۳	۲۶۶/۶۶	۱۹۹/۹۹	۱۳۳/۳۳	۶۶/۶۶	۸
۴۹۹/۹۹	۴۱۶/۶۶	۳۳۳/۳۳	۲۴۹/۹۹	۱۶۶/۶۶	۸۳/۳۳	۱۰
۶۰۰/۰۰	۵۰۰/۰۰	۴۰۰/۰۰	۳۰۰/۰۰	۲۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۲
۶۹۹/۹۹	۵۸۳/۳۳	۴۶۶/۶۶	۳۴۹/۹۹	۲۳۳/۳۳	۱۱۶/۶۶	۱۴
۷۹۹/۹۹	۶۶۶/۶۶	۵۳۳/۳۳	۳۹۹/۹۹	۲۶۶/۶۶	۱۳۳/۳۳	۱۶
۹۰۰/۰۰	۷۵۰/۰۰	۶۰۰/۰۰	۴۵۰/۰۰	۳۰۰/۰۰	۱۵۰/۰۰	۱۸
۹۹۹/۹۹	۸۳۳/۳۳	۶۶۶/۶۶	۴۹۹/۹۹	۳۳۳/۳۳	۱۶۶/۶۶	۲۰
۱۰۹۹/۹۹	۹۱۶/۶۶	۷۳۳/۳۳	۵۴۹/۹۹	۳۶۶/۶۶	۱۸۳/۳۳	۲۲
۱۲۰۰/۰۰	۱۰۰۰/۰۰	۸۰۰/۰۰	۶۰۰/۰۰	۴۰۰/۰۰	۲۰۰/۰۰	۲۴
۱۲۴۹/۹۹	۱۰۴۱/۶۶	۸۳۳/۳۳	۶۲۴/۹۹	۴۱۶/۶۶	۲۰۸/۳۳	۲۵

مثال) اگر شیب زمین ۶٪ و فاصله عمودی سکوها ۳ متر سطح مقطع سکوها نیز ۰/۵ متر مربع ، بنابراین حجم سکوها در یک هکتار برابر ۱۰۰ متر مکعب خواهد بود .

۴-۲-۱-۲- تعیین حجم عملیات خاکی در سکوه‌های سنگی

عملیات خاکی در احداث سنگی معمولاً شامل پی کنی برای سکوها و کانالهای زهکشی می شود . اصولاً عمق پی کنی یک چهارم ارتفاع کل سکوه‌های سنگی در نظر گرفته می شود . بنابراین حجم عملیات خاکبرداری برای پی کنی سکوه‌های سنگی از رابطه زیر بدست خواهد آمد .

$$VR = (HR \times B \times L) / 4 \quad (۲۹)$$

که در آن :

VR = حجم عملیات پی کنی بر حسب متر مکعب

HR = ارتفاع سکو بر حسب متر

B = ضخامت تحتانی سکو بر حسب متر

L = طول سکو در یک هکتار بر حسب متر

در جداول شماره ۳۲ و ۳۳ با استفاده از رابطه فوق حجم عملیات پی کنی بر حسب طولهای مختلف سکو بر ای یک هکتار سکوبندی ارائه شده است . پس از تعیین حجم عملیات پی کنی بایستی حجم عملیات خاکبرداری برای احداث کانالهای زهکشی را نیز به دست آورد . معمولاً عمق خاکبرداری در کانالهای زهکشی برابر با عمق پی کنی برای احداث سکو بوده و تنها ضخامت (عرض) آن نصف پی کنی را تقسیم بر دو نمود . بدیهی است در صورتیکه در یک سیستم سکوبندی کانال زهکشی در نظر گرفته نشود نیازی به بر آورد حجم عملیات خاکبرداری نبوده و فقط حجم عملیات پی کنی محاسبه خواهد شد .

جدول شماره ۳۲ حجم عملیات پی کنی در سکوهای سنگی بر حسب متر مکعب در هکتار ($B = ۰/۸$)

ارتفاع کل سکوهای سنگی بر حسب متر							طول سکو در یک هکتار
۱	۰/۹	۰/۸	۰/۷	۰/۶	۰/۵	۰/۴	
۴۰	۳۶	۳۲	۲۸	۲۴	۲۰	۱۶	۲۰۰
۸۰	۷۲	۶۴	۵۶	۴۸	۴۰	۳۲	۴۰۰
۱۲۰	۱۰۸	۹۶	۸۴	۷۲	۶۰	۴۸	۶۰۰
۱۶۰	۱۴۴	۱۲۸	۱۱۲	۹۶	۸۰	۶۴	۸۰۰
۲۰۰	۱۸۰	۱۶۰	۱۴۰	۱۲۰	۱۰۰	۸۰	۱۰۰۰
۲۴۰	۲۱۶	۱۹۲	۱۶۸	۱۴۴	۱۲۰	۹۶	۱۲۰۰
۲۸۰	۲۵۲	۲۲۴	۱۹۶	۱۶۸	۱۴۰	۱۱۲	۱۴۰۰
۳۲۰	۲۸۸	۲۵۶	۲۲۴	۱۹۲	۱۶۰	۱۲۸	۱۶۰۰
۳۶۰	۳۲۴	۲۸۸	۲۵۲	۲۱۶	۱۸۰	۱۴۴	۱۸۰۰
۴۰۰	۳۶۰	۳۲۰	۲۸۰	۲۴۰	۲۰۰	۱۶۰	۲۰۰۰
۴۴۰	۳۹۶	۳۵۲	۳۰۸	۲۶۴	۲۲۰	۱۷۶	۲۲۰۰
۴۸۰	۴۳۲	۳۸۴	۳۳۶	۲۸۸	۲۴۰	۱۹۲	۲۴۰۰
۵۲۰	۴۶۸	۴۱۶	۳۶۴	۳۱۲	۲۶۰	۲۰۸	۲۶۰۰
۵۶۰	۵۰۴	۴۴۸	۳۹۲	۳۳۶	۲۸۰	۲۲۴	۲۸۰۰
۶۰۰	۵۴۰	۴۸۰	۴۲۰	۳۶۰	۳۰۰	۲۴۰	۳۰۰۰
۷۰۰	۶۳۰	۵۶۰	۴۹۰	۴۲۰	۳۵۰	۲۸۰	۳۵۰۰
۸۰۰	۷۲۰	۶۴۰	۵۶۰	۴۸۰	۴۰۰	۳۲۰	۴۰۰۰
۹۰۰	۸۱۰	۷۲۰	۶۳۰	۵۴۰	۴۵۰	۳۶۰	۴۵۰۰
۱۰۰۰	۹۰۰	۸۰۰	۷۰۰	۶۰۰	۵۰۰	۴۰۰	۵۰۰۰

مثال (در صورتی که طول سکو در یک هکتار ۲۰۰ متر و ارتفاع کل سکوی سنگی ۰/۴ متر و قاعده پایینی سکو ۰/۸ متر حجم عملیات پی کنی برابر ۱۶ متر خواهد بود .

$$VR = (HR \times L)/4 = 1 \times 4.0 \times 8.0 \times 200 = 16$$

جدول شماره ۳۳ حجم عملیات پی کنی در سکوهای سنگی بر حسب متر مکعب در هکتار (B=1)

ارتفاع کل سکوهای سنگی بر حسب متر							طول سکو در یک هکتار
۱	۰/۹	۰/۸	۰/۷	۰/۶	۰/۵	۰/۴	
۵۰	۴۵	۴۰	۳۵	۳۰	۲۵	۲۰	۲۰۰
۱۰۰	۹۰	۸۰	۷۰	۶۰	۵۰	۴۰	۴۰۰
۱۵۰	۱۳۵	۱۲۰	۱۰۵	۹۰	۷۵	۶۰	۶۰۰
۲۰۰	۱۸۰	۱۶۰	۱۴۰	۱۲۰	۱۰۰	۸۰	۸۰۰
۲۵۰	۲۲۵	۲۰۰	۱۷۵	۱۵۰	۱۲۵	۱۰۰	۱۰۰۰
۳۰۰	۲۷۰	۲۴۰	۲۱۰	۱۸۰	۱۵۰	۱۲۰	۱۲۰۰
۳۵۰	۳۱۵	۲۸۰	۲۴۵	۲۱۰	۱۷۵	۱۴۰	۱۴۰۰
۴۰۰	۳۶۰	۳۲۰	۲۸۰	۲۴۰	۲۰۰	۱۶۰	۱۶۰۰
۴۵۰	۴۰۵	۳۶۰	۳۱۵	۲۷۰	۲۲۵	۱۸۰	۱۸۰۰
۵۰۰	۴۵۰	۴۰۰	۳۵۰	۳۰۰	۲۵۰	۲۰۰	۲۰۰۰
۵۵۰	۴۹۰	۴۴۰	۳۸۵	۳۳۰	۲۷۵	۲۲۰	۲۲۰۰
۶۰۰	۵۴۰	۴۸۰	۴۲۰	۳۶۰	۳۰۰	۲۴۰	۲۴۰۰
۶۵۰	۵۸۵	۵۲۰	۴۵۵	۳۹۰	۳۲۵	۲۶۰	۲۶۰۰
۷۰۰	۶۳۰	۵۶۰	۴۹۰	۴۲۰	۳۵۰	۲۸۰	۲۸۰۰
۷۵۰	۶۷۵	۶۰۰	۵۲۵	۴۵۰	۳۷۵	۳۰۰	۳۰۰۰
۸۷۵	۷۸۷/۵	۷۰۰	۶۱۲/۵	۵۲۵	۴۳۷/۵	۳۵۰	۳۵۰۰
۱۰۰۰	۹۰۰	۸۰۰	۷۰۰	۶۰۰	۵۰۰	۴۰۰	۴۰۰۰
۱۱۲۵	۱۰۱۲/۵	۹۰۰	۷۸۷/۵	۶۷۵	۵۶۲/۵	۴۵۰	۴۵۰۰
۱۲۵۰	۱۱۲۵	۱۰۰۰	۸۷۵	۷۵۰	۶۲۵	۵۰۰	۵۰۰۰

مثال (در صورتی که طول سکو در یک هکتار ۲۰۰ متر و ارتفاع کل سکوی سنگی ۰/۴ متر و قاعده پایینی سکو ۱ متر حجم عملیات پی کنی برابر ۲۰ متر خواهد بود .

۴-۲-۲- تعیین حجم عملیات در سکوهای خاکی

۴-۲-۲-۱- تعیین حجم خاکبرداری و خاکریزی

بر اساس آنچه که در بخش طراحی ارائه شد سکوهای خاکی از خاکهای برداشت شده از گودالهای قرضه که ممکن است در قسمت سراب یا پایاب آنها واقع شده باشد ساخته شوند . بنابراین در اجرای سکوهای خاکی نیاز به برآورد حجم عملیات خاکبرداری و

خاکریزی است . با استفاده از رابطه زیر می توان حجم عملیات خاکبرداری و خاکریزی را در یک هکتار زمین سکوبندی شده با سکوه های خاکی را برآورد نمود .

$$V_S = 2 \times A \times L \quad (30)$$

که در آن :

V_S = حجم خاکبرداری و خاکریزی در یک هکتار بر حسب متر مکعب

A = سطح مقطع سکو بر حسب متر مربع

L = طول سکو در یک هکتار بر حسب متر

در رابطه فوق ضریب ۲ به منظور اعمال حجم خاکبرداری انجام گرفته از گودالهای قرضه ارائه شده است . با استفاده از فرمول بالا در جدول شماره ۳۴ حجم عملیات خاکبرداری و خاکریزی در یک هکتار سکوبندی با سکوه های خاکی ارائه گردیده است .

جدول شماره ۳۴ حجم عملیات خاکبرداری و خاکریزی در سکوه های خاکی بر حسب متر مکعب در هکتار

سطح مقطع سکوه های خاکی بر حسب متر مربع									طول سکو در یک هکتار
۲/۲	۲	۱/۸	۱/۶	۱/۴	۱/۲	۱	۰/۹	۰/۸	
۸۸۰	۸۰۰	۷۲۰	۶۴۰	۵۶۰	۴۸۰	۴۰۰	۳۶۰	۳۲۰	۲۰۰
۱۷۶۰	۱۶۰۰	۱۴۴۰	۱۲۸۰	۱۱۲۰	۹۶۰	۸۰۰	۷۲۰	۶۴۰	۴۰۰
۲۶۴۰	۲۴۰۰	۲۱۶۰	۱۹۲۰	۱۶۸۰	۱۴۴۰	۱۲۰۰	۱۰۸۰	۹۶۰	۶۰۰
۳۵۲۰	۳۲۰۰	۲۸۸۰	۲۵۶۰	۲۲۴۰	۱۹۲۰	۱۶۰۰	۱۴۴۰	۱۲۸۰	۸۰۰
۴۴۰۰	۴۰۰۰	۳۶۰۰	۳۲۰۰	۲۸۰۰	۲۴۰۰	۲۰۰۰	۱۸۰۰	۱۶۰۰	۱۰۰۰
۵۲۸۰	۴۸۰۰	۴۳۲۰	۳۸۴۰	۳۳۶۰	۲۸۸۰	۲۴۰۰	۲۱۶۰	۱۹۲۰	۱۲۰۰
۶۱۶۰	۵۶۰۰	۵۰۴۰	۴۴۸۰	۳۹۲۰	۳۳۶۰	۲۸۰۰	۲۵۲۰	۲۲۴۰	۱۴۰۰

مثال) اگر طول سکو در یک هکتار برابر ۲۰۰ متر و سطح مقطع آن ۰/۸ متر مربع باشد حجم عملیات خاکبرداری و خاکریزی آن در یک هکتار برابر خواهد بود با :

$$V_S = 2 \times A \times L = 2 \times 0.8 \times 200 = 320 \quad \text{متر مکعب}$$

۴-۲-۲-۲- تعیین عملیات سر ریزها (خروجی ها)

اصولاً خروجیها در یک سکوبندی جهت تخلیه آب اضافی در بین سکوها طراحی و اجرا می گردند . همانطور که اشاره شد ارتفاع این خروجیها در حدود ۰/۳ متر بوده که طول آنها بر اساس دبی طراحی شده متغیر خواهد بود . عرض خروجی در واقع عرض متوسط سکوه های خاکی بوده و لذا طبق رابطه زیر می توان حجم عملیات مورد نظر در احداث سرریزها را به سهولت برآورد نمود .

$$V_0 = [(3.0 \times I \times E) + v'] N \quad (31)$$

که در آن :

V_0 = حجم عملیات مورد نیاز در احداث سر ریز بر حسب متر مکعب

L = طول سر ریز بر حسب متر

E = عرض سر ریز بر حسب متر

V' = حجم عملیات کناره های سر ریز بر حسب متر مکعب

N = تعداد سر ریز در یک هکتار

با استفاده از رابطه فوق حجم عملیات مورد نیاز برای احداث سر ریزها در یک هکتار سکوبندی در جدول شماره ۳۵ و ۳۶ ارائه شده است .

جدول شماره ۳۵ حجم عملیات مورد نیاز جهت احداث سر ریز بر حسب متر مکعب در هکتار ($V=1$)

عرض سر ریز بر حسب متر															طول سرریز (متر)	
۰/۵				۱				۱/۵				۲				
تعداد سر ریز				تعداد سر ریز				تعداد سر ریز				تعداد سر ریز				
۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳		۴
۱/۱۵	۲/۳۰	۳/۴۵	۴/۶۰	۱/۳۰	۲/۶۰	۳/۹۰	۴/۱۲۰	۱/۴۵	۲/۹۰	۳/۱۳۵	۴/۱۸۰	۱/۶۰	۲/۱۲۰	۳/۱۸۰	۴/۲۴۰	
۱/۲۲	۲/۴۵	۳/۶۷	۴/۹۰	۱/۴۵	۲/۹۰	۳/۱۳۵	۴/۱۸۰	۱/۶۷	۲/۱۳۵	۳/۲۰۲	۴/۲۷۰	۱/۹۰	۲/۱۸۰	۳/۲۷۰	۴/۳۶۰	
۲/۵	۳/۱۰	۴/۱۵	۵/۲۰	۲/۱۰	۳/۲۰	۴/۳۰	۵/۴۰	۲/۱۵	۳/۳۰	۴/۴۵	۵/۶۰	۲/۲۰	۳/۴۰	۴/۶۰	۵/۸۰	
۲/۵	۳/۱۰	۴/۱۵	۵/۲۰	۲/۱۰	۳/۲۰	۴/۳۰	۵/۴۰	۲/۱۵	۳/۳۰	۴/۴۵	۵/۶۰	۲/۲۰	۳/۴۰	۴/۶۰	۵/۸۰	
۳	۴/۱۵	۵/۲۰	۶/۳۰	۳/۲۰	۴/۳۰	۵/۴۰	۶/۵۰	۳/۴۰	۴/۵۰	۵/۶۰	۶/۷۰	۳/۵۰	۴/۶۰	۵/۷۰	۶/۸۰	
۳/۵	۴/۱۵	۵/۲۰	۶/۳۰	۳/۲۰	۴/۳۰	۵/۴۰	۶/۵۰	۳/۴۰	۴/۵۰	۵/۶۰	۶/۷۰	۳/۵۰	۴/۶۰	۵/۷۰	۶/۸۰	
۴	۵/۲۰	۶/۳۰	۷/۴۰	۴/۳۰	۵/۴۰	۶/۵۰	۷/۶۰	۴/۴۰	۵/۵۰	۶/۶۰	۷/۷۰	۴/۶۰	۵/۷۰	۶/۸۰	۷/۹۰	
۴/۵	۵/۲۰	۶/۳۰	۷/۴۰	۴/۳۰	۵/۴۰	۶/۵۰	۷/۶۰	۴/۴۰	۵/۵۰	۶/۶۰	۷/۷۰	۴/۶۰	۵/۷۰	۶/۸۰	۷/۹۰	
۵	۶/۳۰	۷/۴۰	۸/۵۰	۵/۴۰	۶/۵۰	۷/۶۰	۸/۷۰	۵/۵۰	۶/۶۰	۷/۷۰	۸/۸۰	۵/۶۰	۶/۷۰	۷/۸۰	۸/۹۰	

مثال (حجم عملیات مورد نیاز برای احداث ۱ سر ریز در ۱ هکتار در صورتیکه حجم عملیات کناره های سر ریز ۱ متر مکعب

و طول سر ریز برابر ۱ متر و عرض آن ۱ متر باشد برابر ۰/۵ متر مکعب خواهد بود.

$$V_0 = [(0.3 \times L \times E) \div V] N$$

$$V_0 = (0.3 \times 1 \times 0.5) + 1] 1 = 1.15$$

جدول شماره ۳۶ حجم عملیات مورد نیاز جهت احداث سر ریز بر حسب متر مکعب در هکتار ($V = 2$)

طول سرریز (متر)	عرض سر ریز بر حسب متر															
	۰/۵				۱				۱/۵				۲			
	تعداد سر ریز				تعداد سر ریز				تعداد سر ریز				تعداد سر ریز			
	۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴
۱	۲/۱۵	۴/۳۰	۶/۴۵	۸/۶۰	۲/۳۰	۴/۶۰	۶/۹۰	۹/۲۰	۲/۴۵	۴/۹۰	۷/۳۵	۹/۸۰	۲/۶۰	۵/۲۰	۷/۸۰	۱۰/۴۰
۱/۵	۲/۲۲	۴/۴۵	۶/۶۷	۸/۹۰	۲/۴۵	۴/۹۰	۷/۳۵	۹/۸۰	۲/۶۷	۵/۳۵	۸/۰۲	۱۰/۷۰	۲/۹۰	۵/۸۰	۸/۷۰	۱۱/۶۰
۲	۲/۳۰	۴/۶۰	۶/۹۰	۹/۲۰	۲/۶۰	۵/۲۰	۷/۸۰	۱۰/۴۰	۲/۹۰	۵/۸۰	۸/۷۰	۱۱/۶۰	۳/۲۰	۶/۴۰	۹/۶۰	۱۲/۸۰
۲/۵	۲/۳۷	۴/۷۵	۷/۱۲	۹/۵۰	۲/۷۵	۵/۵۰	۸/۲۵	۱۱/۰۰	۳/۱۲	۶/۲۵	۹/۳۷	۱۲/۵۰	۳/۵۰	۷/۰۰	۱۰/۵۰	۱۴/۰۰
۳	۲/۴۵	۴/۹۰	۷/۳۵	۹/۸۰	۲/۹۰	۵/۸۰	۸/۷۰	۱۱/۶۰	۳/۳۵	۶/۷۰	۱۰/۰۵	۱۳/۴۰	۳/۸۰	۷/۶۰	۱۱/۴۰	۱۵/۲۰
۳/۵	۲/۵۲	۵/۰۵	۷/۵۷	۱۰/۱۰	۳/۰۵	۶/۱۰	۹/۱۵	۱۲/۲۰	۳/۵۷	۷/۱۵	۱۰/۷۲	۱۴/۳۰	۴/۱۰	۸/۲۰	۱۲/۳۰	۱۶/۴۰
۴	۲/۶۰	۵/۲۰	۷/۸۰	۱۰/۴۰	۳/۲۰	۶/۴۰	۹/۶۰	۱۲/۸۰	۳/۸۰	۷/۶۰	۱۱/۴۰	۱۵/۲۰	۴/۴۰	۸/۸۰	۱۳/۲۰	۱۷/۶۰
۴/۵	۲/۶۷	۵/۳۵	۸/۰۲	۱۰/۷۰	۳/۳۵	۶/۷۰	۱۰/۰۵	۱۳/۴۰	۴/۰۲	۸/۰۵	۱۲/۰۷	۱۶/۱۰	۴۰/۷۰	۹/۴۰	۱۴/۱۰	۱۸/۸۰
۵	۲/۷۵	۵/۵۰	۸/۲۵	۱۱/۰۰	۳/۵۰	۷/۰۰	۱۰/۵۰	۱۴/۰۰	۴/۲۵	۸/۵۰	۱۲/۷۵	۱۷/۰۲	۵/۰۰	۱۰/۰۰	۱۵/۰۰	۲۰/۰۰

مثال (حجم عملیات مورد نیاز برای احداث ۱ سر ریز در ۱ هکتار در صورتیکه حجم عملیات کناره های سر ریز ۲ متر مکعب و طول سر ریز برابر ۱ متر و عرض آن ۱ متر باشد برابر ۲/۱۵ متر مکعب خواهد بود.

۴-۳- تعیین هزینه عملیات

اصولاً سکوبندی در کشور بوسیله نیروی انسانی صورت گرفته و لذا پس از تعیین حجم عملیات مورد لزوم ، باید جهت برآورد ساعت کار اقدام نمود . به طور کلی برای عملیات خاکبرداری و خاکریزی نیازی به کارگر ماهر نبوده بلکه با استفاده از کارگردان غیر ماهر نیز این عملیات قابل انجام است . در ارتباط با عملیات سنگ چینی و احداث سنگریزها باید نسبت به کارگیری کارگردان آزموده اقدام نمود .

همچنین بایستی برای تعیین ساعت انجام هر یک از عملیات اشاره شده در مبحث قبل اقدامات ذیل صورت پذیرد .

۴-۳-۱- تعیین ساعت کار عملیات خاکبرداری و خاکریزی

پس از تعیین حجم عملیات پی کنی در سکوهای سنگی و خاکی با استفاده از جدول شماره ۳۷ می توان ساعت کار مورد نیاز برای یک هکتار از عملیات مزبور در سکوبندی را مشخص نمود .

جدول شماره ۳۷ تعیین نفر روز کارگر برای عملیات پی کنی

ردیف	شرح کار	ساعت کار برای یک متر مکعب	ملاحظات
۱	پی کنی در زمینهای چمنی یا ریشه دار	۲/۵	ساعت کار ارائه شده در این جدول تا عمق ۱/۵ متری در نظر گرفته شده است.
۲	پی کنی در زمینهای لجنی و شالیزار	۵/۲۵	
۳	پی کنی در زمینهای نیمه سفت کلنگی	۳/۵	
۴	پی کنی در زمینهای سفت	۶	
۵	پی کنی در زمینهای سنگی	۱۸	

به عنوان مثال فرض شود در یک سیستم سکوبندی طراحی شده حجم عملیات پی کنی برای احداث سکوهای سنگی ۲۴۰ متر مکعب برآورد شده است ، و از طرفی زمین مورد نظر برای سکوبندی دارای خاکی نیمه سفت می باشد . بنابراین جهت برآورد هزینه مورد نیاز برای پی کنی در یک هکتار می توان به شرح ذیل اقدام نمود . در مثال فوق دستمزد روزانه کارگر a ریال و ساعت کارکرد روزانه ۸ ساعت در نظر گرفته شده است .

$$\text{حجم کار در یک روز به متر مکعب} \quad ۸ \div ۳/۵ = ۲/۲$$

$$\text{دستمزد کارگر برای یک هکتار پی کنی} \quad \text{ریال } a = b \times (۲۴۰ \div ۲/۲)$$

برای تعیین حجم خاکبرداری جهت احداث کانالهای زهکشی در صورت ضرورت می توان از جدول شماره ۳۶ استفاده نمود . با نظر به اینکه در احداث سکوهای خاکی علاوه بر پی کنی از گودالهای قرضه باید جهت ساخت سکوی خاکی اقدام به خاکریز در محل سکوها نمود . بنابراین برای تعیین ساعت کار عملیات خاکریزی می توان از جدول شماره ۳۸ استفاده نمود .

جدول شماره ۳۸ تعیین نفر روز کارگر برای عملیات خاکریزی

ردیف	شرح کار	ساعت کار برای یک متر مکعب	ملاحظات
۱	سرند کردن خاک حاصل از خاکبرداری	۱/۵	
۲	پخش و تسطیح کردن خاک سرند شده	۱/۵	
۳	تهیه هر نوع خاک و پخش و تسطیح کردن آن	۲	

در ارتباط با تعیین ساعت کار برای عملیات خاکبرداری در احداث سکوهای خاکی چنانچه فرض شود که مجموع عملیات مزبور ۲۵۰ متر مکعب در هکتار و زمین مورد نظر نیمه سفت می باشد به شرح ذیل اقدام می گردد .

$$\text{حجم خاکبرداری در یک روز - متر مکعب} \quad ۸ \div ۳/۵ = ۲/۲$$

$$\text{هزینه خاکبرداری برای یک هکتار} \quad \text{ریال } a = b \times (۱۲۵ \div ۲/۲)$$

$$\text{حجم خاکریزی در یک روز متر مکعب} \quad ۸ \div ۳ = ۲/۷$$

$$\text{هزینه خاکریزی برای یک هکتار - ریال} \quad \text{ریال } a = c \times (۱۲۵ \div ۲/۷)$$

$$\text{جمع کل هزینه خاکبرداری و خاکریزی در یک هکتار} \quad b + c = d$$

۴-۳-۲- تعیین هزینه عملیات سنگی

بطور کلی عملیات سنگی برای احداث سکوه های سنگی و همچنین احداث پی ریز در سکوه های خاکی مورد نیاز می باشد و معمولاً پس از تعیین حجم عملیات مزبور اقدام به برآورد ساعت کار مورد نیاز برای انجام اینگونه عملیات می شود که می توان از جدول شماره ۳۹ در این مورد استفاده نمود .

جدول شماره ۳۹ تعیین نفر روز کارگر برای عملیات سنگ چین و بتون ریزی

ردیف	شرح کار	ساعت کار برای یک متر مکعب	
		بناء	کارگر
۱	خشکه چینی با سنگ لاشه	۱/۴	۲/۸
۲	خشکه چینی با سنگ لاشه و ملات	۳/۳	۶/۶
۳	نصب قالب برای بتون ریزی	۱/۲	۱/۲
۴	بتون ریزی	۲	۱۲

همانطور که ملاحظه می شود برای اجرای عملیات سنگ چین و بتون ریزی علاوه بر کارگر ساده نیاز به بناء نیز می باشد .

فصل پنجم - ساخت سیستم‌های سکوبندی

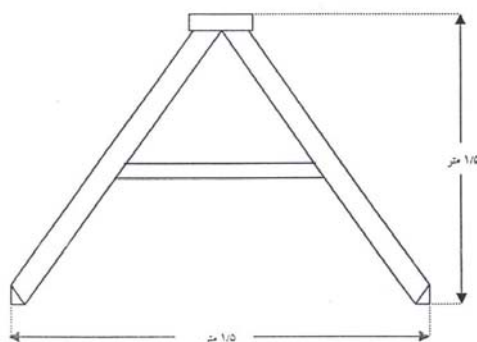
اصولاً ساخت سیستم‌های سکوبندی باید بر اساس نقشه های اجرایی تهیه شده انجام پذیرد . بدیهی است دقت در پیاده نمودن نقشه ها و محلهای احداث سکوها ، سر ریزها و کانالهای زهکشی و غیره کمک شایانی در ساخت صحیح و منطبق بر تمهیدات انجام گرفته در بخش طراحی باشد .

مضافاً اینکه اجرای مناسب عملیات موجب جلوگیری از هزینه های اضافی خواهد شد و لذا رعایت موارد اشاره شده در این استاندارد در کلیه مراحل طراحی و ساخت الزامی می باشد .

موارد ذیل بایستی در ساخت سیستم‌های سکوبندی رعایت نمود :

- ۱- مناسب ترین زمان برای ساخت سکوبندی در یک منطقه زمانی است که خاک نه کاملاً مرطوب و نه زیاد خشک باشد .
- ۲- مناسب ترین فصل ساخت فصلی است که بارندگی منطقه حداقل باشد .
- ۳- برای اجرای صحیح سکوها باید مسیر هر یک از سکوها قبلاً بوسیله ادوات مناسبی ترازبایی و سپس میخکوبی شده باشد.
- ۴- در تعیین مسیر سکوها باید ابتدا بالاترین سکو از لحاظ مسیر طولی مشخص گردد . پس از آن دیگر سکوها اجرای مسیر شوند. بدیهی است چون سکوها در اکثر مواقع موازی هم در طول خطوط تراز احداث می شوند . بنابراین بالاترین سکو نقش کلیدی را ایفاء می نماید .
- ۵- در ساخت سکوها نیز باید از بالا به پایین یک دامنه اقدام نمود . به عبارت دیگر ابتدا بالاترین سکو و سپس دیگر سکوها ساخته می شوند .
- ۶- در موقع اجرای سکوها باید دقت بعمل آید که کار اجرایی یاخت سکوها به صورت نیمه تمام باقی نماند و حداقل در طول مدت زمانبندی شده اجرا شوند .
- ۷- در صورتیکه به هر دلیلی امکان ساخت بالاترین سکو وجود نداشته باشد ، باید یک کانال انحرافی در بالاترین قسمت مورد نظر برای سکوبندی احداث گردد .
- ۸- مناسبترین تعداد کارگر برای ساخت یک هکتار زین سکوبندی بین ۳ تا ۴ نفر می باشد . این مسئله به این مفهوم نیست که از تعداد کارگر بیشتر استفاده نشود بلکه منظور مناسبترین مدیریت اجرا می باشد .
- ۹- در مورد سکوهای خاکی باید خاکهای ریخته شده بوسیله بیل حتی الامکان متراکم گردند .
- ۱۰- در ساخت سکوهای سنگی و خاکی باید سعی شود مقطع عرضی تعیین شده در طراحی حتی المقدور لحاظ شود .
- ۱۱- در صورتیکه خاک کم عمق و یا با متوسط باشد گودالهای قرضه جهت احداث سکوهای خاکی باید در بالا دست سکوهای خاکی و در حدود ۳ متر ی آنها شوند .
- ۱۲- مقاطع عرضی سکوهای احداث شده در هر ۱۵۰ متر مسیر طولی باید با ابزار ساخته شده به ابعاد مقطع عرضی آزمون گردند . به عبارت دیگر در هر ۱۵۰ متر مسیر طولی سکو باید از لحاظ ابعاد سطح مقطع طراحی اطمینان حاصل نمود .
- ۱۳- در نقاط برخورد مسیر طولی سکوها با فرو رفتگیها و آبکندها (با عمق حداکثر ۱ تا ۱/۵) محلهای گودال قرضه باید در کناره های دره و یا خندق انتخاب شود .
- ۱۴- در نقاط برخورد مسیر طولی سکوها میزان انحراف مسیر به ترتیب ذیل می باشد :

- حداکثر میزان انحراف از خط تراز در ارتباط با برخورد با بریدگیهای باریک در حدود ۱۵ سانتیمتر می باشد .
- حداکثر میزان انحراف از خط تراز در ارتباط با برخورد با آبکندها در حدود ۳۰ سانتیمتر خواهد بود.
- ۱۵- در صورتیکه خاک مورد نظر برای سکوبندی خاکی عمیق و یا با عمق متوسط باشد گودالهای قرضه را می توان در قسمت پایین دست سکوها انتخاب نمود . به هر حال رعایت فاصله ۳ متر بین گودال و سکو در هر صورتی الزامی خواهد بود .
- ۱۶- محللهای احداث سر ریزها ، کانالهای خروجی و یا زهکشی باید بر روی زمین مشخص گردند .
- ۱۷- از سر ریزهای پلکانی تا احداث سر ریزهای دائمی میتوان بطور موقت استفاده نمود .
- ۱۸- در مورد سکوها خاکی میبایستی ارتفاع سکوها در حدود ۱۰ در صد بیشتر از ارتفاع طراحی شده اجرا گردد تا پس از نشست ارتفاع واقعی سکو کمتر از ارتفاع طراحی شده نباشد .
- ۱۹- در احداث سکوهاى سنگى باید سعی شود سنگهای بزرگتر در قسمت پائین تر و در پایاب سکو قرار گیرند . بدین ترتیب سنگهای ریزتر در بالا و در قسمت سراب سکوهاى سنگى چیده خواهند شد .
- ۲۰- نصب کف بند برای سر ریزهای در سکوهاى سنگى و خاکی ضروری می باشد .
- ۲۱- در صورتیکه منطقه سکوبندی شده محل عبور دامی و احشام و حیوانات و ماشین آلات کوچک کشاورزی باشد میبایستی محللهای مناسبی جهت عبور از روی سکوها برای آنها در نظر گرفته شود .
- ۲۲- جهت کاهش فشار هیدروستاتیک به سکوها در مناطق پر باران باید آنها دارای شیبی بین ۱ تا ۳ در هزار بوده و در قسمت پایاب نیز کانالهای زهکشی تعبیه گردند .
- ۲۳- با توجه به اینکه سکوها باید بر روی خطوط تراز احداث شوند ، در مناطقی که به علت فرو رفتگی یا برآمدگی زیاد نیاز به خاکبرداری و یا خاکریزی به منظور هم سطح شدن مسیر سکو لازم است عرض سکو در قسمت فوقانی حفظ گردد . از طرفی در محللهای برخورد سکوها با فرو رفتگیها باید توجه داشت که حتی الامکان باید عرض بالایی سکو تغییری نکرده و ثابت باشد . بنابراین فقط ارتفاع سکو تغییر نموده که در این صورت موجب کاهش و با افزایش عرض تحتانی سکو خواهد شد .
- ۲۴- در صورتیکه اجرای سیستمهای سکوبندی طبق نقشه های اجرایی تهیه شده در حین اجرا با مشکلاتی مواجه شود باید از هر گونه تغییر در نقشه بدون اجازه بخش طراحی پرهیز گردد.
- ۲۵- برای ترازبایی و تعیین خط تراز منطبق بر مسیر طولی میتوان از یک آلتیمر و یا وسیله ساده مطابق شکل شماره ۱۸ استفاده نمود .

شکل شماره ۱۸ وسیله ساده ترازبایی برای تعیین مسیر سکوها بر روی خطوط تراز

فصل ششم - نگهداری سیستمهای سکوبندی

نکته بسیار مهمی که در نگهداری سیستمهای سکوبندی باید به آن توجه داشت این است که اساساً سکوهای احداثی موجب نگهداری رواناب جاری شده بر روی یک زمین شیبدار می شوند لذا تمرکز جریان افزایش انرژی آن نیز در پی خواهند داشت لذا در صورتیکه در نگهداری سیستمهای سکوبندی دقت کافی مبذول نگردد ممکن است بر اثر تخریب سکوهای احداثی فوقانی و جریان یافتن رواناب به قسمتهای پایین تر ضمن تخریب سکوهای پایین موجب ایجاد فرسایش شدید خاک خصوصاً آبکندی در منطقه شوند. هرچه شیب زمین بیشتر باشد باید بر میزان مراقبت و نگهداری از سکوها افزود.

آنچه که در بازدید باید بیشتر مد نظر قرار گیرد سر ریزها و خروجیها نصب شده در سیستم بوده که دارای همان ظرفیت اولیه باشند. در صورتیکه هر یک از خروجیها دارای معایبی باشند که در نتیجه آن تخلیه رواناب اضافی با مشکل روبرو شود باید در اولین فرصت نسبت به مرمت آنها اقدام گردد.

آزمون کردن مقاطع سکوها و بویژه ارتفاع آنها از دیگر مسائلی است که در بازدیدها باید به آن توجه داشت. در مورد سکوهای سنگی با توجه به حالت خشکه چین بودن آنها امکان جابجایی آنها توسط احشام و یا انسان می باشد و لذا باید در صورت مشاهده هر گونه جابجایی سنگ، بلافاصله نسبت به مرمت آنها اقدام نمود. در مورد سکوهای خاکی نیز امکان فرسایش بویژه توسط عوامل طبیعی همچون باران و باد امکان پذیر بوده و لذا ضروری است در بازدیدها به مقاطع سکوهای خاکی دقت کافی مبذول گردد. در ارتباط با نگهداری اجزاء سیستم سکوبندی ممکن است مسئله ای چون رسوبگذاری در کانالها یا خروجیها مشاهده شود که لازم است در صورت مشاهده برنامه ای جهت برداشت رسوبات تنظیم گردد. در مورد گودالهای قرضه ممکن است در اثر رسوبگذاری پر شوند که در این مورد نیازی به برداشت مواد رسوبگذاری شده نخواهد بود. در صورتی که بنا به دلایلی تمرکز جریانهای سطحی در قسمتهایی از زمین بین سکوها ایجاد شود باید نسبت به برطرف کردن این معضل از طریق احداث سکوهای مکمل و یا روشهای دیگر اقدام نمود. زیرا که تمرکز جریان موجب فرسایش بیشتر در همان قسمت شده و در نتیجه میزان رسوبگذاری در پای سکو افزایش خواهد یافت و احتمال تخریب نیز افزایش می یابد.

۶-۱- روشهای نگهداری و بازدید

بطور کلی برنامه بازدید از سیستمهای سکوبندی باید بر اساس برنامه زمانبندی تهیه شده صورت پذیرد و معمولاً روشهای مختلفی جهت بازدید از پروژه های سکوبندی لحاظ می گردد که عمده ترین آنها به شرح ذیل می باشند.

۶-۱-۱- بررسی نیازهای مرمتی پس از وقوع رگبارها

در موقع بارندگیهای شدید در منطقه سکوبندی شده ممکن است بر اثر جاری شدن سیلاب خروجیها و یا سکوهای احداث شده دچار آسیبهای جدی گردند که در این صورت باید پس از وقوع هر رگبار تند از محل بازدید شود. در این گونه بازدیدها همانطور که اشاره شد ضمن بررسی کلی سیستم باید سیستم باید دقت لازم مبذول داشت تا از تخریب های کامل در آینده جلوگیری بعمل آید. در بعضی از مناطق که امکان سیلابهای پیاپی وجود دارد باید در اسرع وقت برنامه لازم جهت مرمت جزئی تنظیم شود.

۶-۱-۲- بررسی نیازهای تعمیراتی پس از عملیات زراعی

در مناطقی که از اراضی واقع در بین سکوها برای زراعت دیم استفاده می شود ممکن است حرکت ماشین آلات موجب آسیبهایی به سکوبندی شود. که در این ارتباط ضروری است بعد از انجام هر گونه اقدامات کشاورزی از سیستم سکوبندی بازدید بعمل آید و نیازهای مرمتی در صورت لزوم مشخص و برطرف گردد.

۶-۱-۳- بررسی نیازهای مرمتی سالانه

سکوهای خاکی در مناطق خشک و نیمه خشک بیشتر در معرض عوامل فرسایش بوده و لذا ممکن است به تدریج تخریب شوند همچنین در این گونه مناطق امکان رسوبگذاری در مجاری تخلیه وجود داشته که موجب کاهش ظرفیت عبور رواناب خواهد شد. بنابراین سکوهای خاکی در مناطق خشک و نیمه خشک در صورت عدم وقوع حوادث غیر مترقبه نیز باید سالیانه مورد بازدید قرار گیرند و نیازهای تعمیراتی آنها در صورت لزوم برآورده شود.

۶-۲- شیوه های نگهداری

اصولاً نگهداری از پروژه های اجرا شده بعهده بخش دولتی (کارفرما) بوده که برای اجرای صحیح نگهداری آنها باید برنامه ریزی لازم را تدوین نماید. آنچه مسلم است عملیات سکوبندی نسبت به دیگر پروژه های آبخیزداری مردم پسندتر بوده و لذا مشارکت های مردمی در این پروژه در حد بالایی می باشد. بنابراین روستائیان و کشاورزان در نگهداری پروژه های سکوبندی نیز مشارکت خواهند داشت ولی باید توجه داشت که برنامه نگهداری از پروژه باید توسط بخش کارفرمایی تهیه و هدایت شود.

مسئله مهمی که به آن نیز باید توجه لازم مبذول شود این است که در پروژه هایی مثل سکوبندی که مشارکت پذیری زیاد بوده در هر حالت نیز مسئولیت اجرایی و نگهداری آنها بعهده بخش دولتی می باشد، زیرا که پروژه های آبخیزداری منافع ملی کشور را در پی داشته هر چند که در سطوح بسیار کوچک اجرا می گردند. از طرفی با اجرای اینگونه پروژه های منافع مشارکت کنندگان یعنی مردم نیز با افزایش تولید محصول کشاورزی و دیگر محصولات تأمین خواهد شد. لذا اجرای پروژه های آبخیزداری ضمن حفاظت از آب و خاک (منابع ملی) موجب افزایش درآمد روستائیان نیز خواهد شد.

با توجه به مطالب فوق الذکر در نگهداری سیستمهای سکوبندی انجام شده در مناطق بر حسب شرایط اجتماعی و اقتصادی آن مناطق یکی از شیوه های ذیل را برای نگهداری انتخاب نمود.

۶-۲-۱- نگهداری سیستم سکوبندی بوسیله بخش دولتی

در اینگونه شیوه ها بخش کارفرمایی مستقیماً نگهداری پروژه را بعهده داشته و برنامه ریزی لازم جهت اجرای صحیح آن را بعمل می آورد. معمولاً در این مورد هزینه نگهداری در حدود ۱۰ تا ۲۰ درصد هزینه های اجرایی پروژه در نظر گرفته می شود.

۶-۲-۲- نگهداری سیستم سکوبندی بوسیله بخش نیمه دولتی

هزینه های نگهداری در چنین شیوه ای بوسیله کارفرما پرداخت گردیده و قسمتی نیز توسط بخش خصوصی صورت می پذیرد. همچنین ممکن است در اینگونه شیوه ها هزینه های نگهداری از سیستمهای سکوبندی بصورت سهم بندی از طرف کارفرما و بخش

خصوصی پرداخت شود بطوریکه هزینه های مربوط به مصالح مورد نیاز از طرف کارفرما و هزینه های مربوط به نیروی انسانی از طرف بخش خصوصی تأمین شود .

۶-۲-۳- نگهداری سیستم سکوبندی بوسیله بخش خصوصی

با توجه به اینکه سکوبندی در اراضی شیبدار هزینه های زیادی در پی نداشته لذا نگهداری آن نیز سهل و آسان بوده ولذا توسط مردم نیز امکانپذیر می باشد بنابراین در چنین شیوه ای کارفرما فقط نظارت عالیه داشته و بخش خصوصی کلیه هزینه ها و اجرای تعمیرات را تقبل خواهد نمود . بدیهی است برنامه ریزی لازم جهت انجام تعمیرات بعهدہ کارفرما خواهد بود . استفاده از مشارکتهای مردمی برای حفظ سیستمهای سکوبندی به منظور نگهداری مؤثر سیستمها و همچنین تقلیل هزینه ها بسیار تأکید می گردد .

منابع مورد استفاده

- 1- **Mal , B . CH ., 1999.** Introduction to Soil and water Conservation Engineering , Kalyani Pub ., 421p.
- 2- **Singh , H.P., Venkataramanan , C.,Sastry . G. and Joshi , B.P., 1999 .** Manual of Soil and Water Conservation Practices . 382 p .
- 3- **Suresh . R.,2000 .** Soil and Water conservation engineering . Standard Pub., 947 p
- 4- **Tripathy, R.P. and Singh. H.P., 1990 .** Soil Erosion and Conservation. Wiley Eastern Pub ., 305 p .
- 5- **Vandijk. A.I.J.M.and Bruijnzeel. L.A.,2003.** Terrace Erosion and Sediment Transport Model :a New Tool for Soil Conservation Planning in Bench Terraced Steep lands, journal of Environmental Modelling and Software. No 18 : 839 – 850 .

خواننده گرامی

دفتر نظام فنی اجرایی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور، با گذشت بیش از سی سال فعالیت تحقیقاتی و مطالعاتی خود، افزون بر چهارصد عنوان نشریه تخصصی-فنی، در قالب آیین‌نامه، ضابطه، معیار، دستورالعمل، مشخصات فنی عمومی و مقاله، به صورت تالیف و ترجمه، تهیه و ابلاغ کرده است. نشریه پیوست در راستای موارد یاد شده تهیه شده، تا در راه نیل به توسعه و گسترش علوم در کشور و بهبود فعالیت‌های عمرانی به کار برده شود. فهرست نشریات منتشر شده در سال‌های اخیر در سایت اینترنتی <http://tec.mporg.ir> قابل دستیابی می‌باشد.

دفتر نظام فنی اجرایی

Islamic Republic of Iran
Vice presidency for Strategic Planning and Supervision

Design & Implementation of Bunding Guidelines and Technical Standards

No. 450 -2

Office of Deputy for Strategic Supervision

Range, Forest & Watershed Management
Organization of IRAN

Bureau of Technical Execution Systems

Watershed Management Deputy
Planning & Coordination Bureau

<http://tec.mporg.ir>

<http://www.frw.org.ir>

این نشریه

دستورالعمل طراحی و اجرای سکو بندی به عنوان یکی از عملیات بیومکانیکی در مجموعه عملیات آbfیزداری است که در کنترل فرسایش و حفاظت خاک نقش موثری دارند. در این نشریه ضمن ارائه تعاریف و مفاهیم مرتبط با موضوع، طبقه بندی انواع سکوها بر اساس فاکتورهای مختلف ارائه میشود. سپس ضمن تبیین معیارهای ماکم بر طراحی سکوها ، روشها و روابط موجود برای طراحی و اجرای آن ارائه می شود. تعیین اصول و روشهای نگهداری سیستم های سکو بندی از دیگر بخشهای این نشریه می باشد.